

ŠTUDIJSKA KNJIŽNICA GORICA

23185

IGEL

BACILI IN BACILKE

HUMORESKE.

NARODNA TISKARNA, GORICA

DAMIR FEIGEL

BACILI IN BACILKE

HUMORESKE.

Študijski tanjžneci
v Novi Gorici
poklonja

Damir Feigel

4.4.1957

23185

886.3-7

FEIGEL Damir

Bacili in bacilke

70016994 / So DOM C

1)

16.994 / 1957

BACILUS ELOQUENTIAE.

»Veš kaj, Ivan, moj sosed tu nad mano mi nič ne ugaja. Vse ne more biti v redu. Oseba sama, njeno opravilo, vse se mi zdi nekam sumljivo. Toda pij, Ivan! To je pristen teran, poslala mi ga je moja hči, ki je na Krasu poročena, par steklenic za god. Le pij ga, saj me itak le redkokdaj obiščeš!«

Peter Rožnik, finančni stražnik v pokoju in že deset let vdovec, je natočil kozarca. Dasi si je sam privoščil le ob izvanrednih prilikah kozarec hčerinega vina, ni štedil v tem slučaju steklenic in je pogostil svojega starega prijatelja z najboljšim, kar je imel v svoji sobi. In zakaj bi ga tudi ne bil? Njuna očeta sta bila soseda, skupaj sta trgala hlače po šolskih klopeh, skupaj služila vojake in čez dolgo, dolgo let ju je združila zopet usoda.

»Kaj hočeš, leta so le leta in moja starost je že precej veliko breme, katero mi otežkočuje hojo po tako strmih stopnicah, kakoršne so v tej hiši. In še v drugem nadstropju stanuješ! Toda to vince gre pa res po žilah! Tvoja hči zasluži, da izprazneva ta kozarec na njeno zdravje. Ivan Petelin, ređar v pokoju, še ni pil tako dobre kapljice! Ali nisi prej omenil svojega soseda? Kaj neki je vzbudilo tvoj sum?«

»Že mesec dni ga opazujem in z vsakim dnevom se mi utrjuje bolj in bolj prepričanje, da bo pričela v naši ulici. In sicer v tej hiši, v tretjem nadstropju presenetljiva afera, ki bo dajala mesece in mesece gradiva tukajšnjim dnevnikom.«

»V takih stvareh, Peter, se človek kaj rad zmoti. Pre-nagla sodba škoduje. Kdor ima že od začetka piko na gotovo

osebo, opazuje in sklepa pristranski. Le verjemi meni, ki sem doslužen redar! Ko sem vstopil v službo, sem tudi jaz videl v vsakem človeku tatu, močilca, defraudanta. Menil sem, da bom bredel do gležnjev po človeški krvi. Komur se je mudilo v brzovlak, je bil v mojih očeh defraudant, k nedolžnemu ženskemu lasu na moški suknji sem si koj mislil manjkajočo glavo obglavljenega dekleta, in da ni bilo v našem mestu par požarov, nekaj ponočnjakov, ki so kalili ob nedeljah ali pa okrog prvega nočni mir, da ni bilo par nedolžnih demonstracij in par nadležnih ciganov, bi sploh ne bil vedel, kaj je pravzaprav redarska služba. Samo enkrat sem bil poklican v neko hišo, češ, star delavec se je obesil. Ko sem prihitel na lice mesta, mi je prišel nasproti delavec sam, srdeč se na vrvarsko obrt, češ da se pošten človek niti obesiti ne more, in mi pomolil pretrgano vrv pod nos. Svet je redarjem še preveč pošten in ti si glede svojega soseda gotovo na krivi poti.«

»Ne in ne! Le poslušaj! Moj sosed samotari, nima nobenih prijateljev!...«

»To ni niti policijski prestopok!«

»Ker noče imeti prijateljev! Nima nobene službe.«

»Najbrže je bogat!«

»Seveda, toda vkljub temu čepi vedno doma in dela. Odkod njegovo bogastvo? Njegov oče je bil kovač!«

»Mogoče je bil njegov rajni stric milijonar v Ameriki.«

»Ko ti povem vse, te bodo kmalu minili ugovori. Le poslušaj dobro! On ima fotografični aparat. Čemu?«

»Najbrže fotografuje!«

»Že prav! Toda kaj vruga fotografuje, ko ne zapusti skoro nikdar sobe? In on dela navadno po noči! Ob dveh, treh ga še slišim nad sabo.«

»Ne bodi čuden, Peter! S pomočnim izgotavljanjem fotografičnih slik si pač prihrani posebno camera obscuro!«

»Kaj pa porečeš k temu razkritju? Pred tremi dnevi sem govoril z njegovo gospodinjjo tako-le slučajno. Pravila mi je, da je njen najemnik, Hiacint Strganšček, mlad učenjak, da se ne da motiti pri svojem delu od nikogar in da ima vse svoje stvari zaprte v težki železni skrinji, katere se niti ona ne sme dotakniti. Na njegovi mizi je nebroj steklenic raznih kemičnih tekočin. Ko sem zadnjič kupoval v mirodilnici novih zamaškov svojim boteljкам, sem opazil, da si on nabavlja želatino. Premisli torej: skrito, ponočno delo samotarca, nekjer uslužbenega moža, fotografični aparat, kemikalije, želatina, železna omara in neznan izvor bogastva! Iz tega se da, kaj ne, dragi Ivan, precej sklepati. Kot bivši redar bi moral imeti ti boljši nos!«

»Ha, ha, ti si gotovo uverjen, da imaš nad sabo prefriganega ponarejalca bankovcev! To ti rečem, bodi previden v svojih sklepih! Ne zaupaj nobenemu svojih izvajanj, ker se zna zgoditi, da te ovadi tvoj nedolžni sosed obrekovanja! Kdor je bil toliko let pazljivo oko postave kakor jaz, si je ustvaril povsem drugačno mnenje o človeštvu. Sedaj pa moram iti! Hvala za pogostitev! Glede soseda pa ublaži svojo uničevalno sodbo! Da si mi zdrav!«

Počasnih korakov je zapuščal Ivan Petelin, redar v pokoju, sobo svojega prijatelja. Njegov zaliti obraz, njegov telesni obseg sta pričala, da niso pustili napori v redarskem poklicu nikakih slabih posledic na njem in da ni iskati vzroka njegovi počasni hoji v putiki, trganju ali v premrznjenih prstih, pač pa v veliki teži, katero so morale prenašati noge.

»Hinavec!« Ostra je bila beseda, katero je izustil gostitelj za svojim odhajajočim prijateljem. Dobro, da je ta ni več slišal, ker bi bilo potem konec njunega iskrenega prijateljstva.

»Starega finančnega stražnika ne boš ukanil! Imel sem opravila svoj čas s tihotapci, ki so bili še bolj namazani kot si ti, doslužen redar! Sicer je pa redar s takim mnenjem o

človeštvu zrel za muzej. Stavim glavo, da me je hotel odvrniti moj dragi prijatelj od sumničanja edino le radi tega, da bi sam nemoteno opazoval mojega soseda. Pohvalo, katere ni dobil tekom svojih službenih let, si hoče sedaj prislužiti. Nič ne bo, dragi Ivan, jaz čuvam tu in sam hočem rešiti državno kovnico tako nevarne konkurence! S svojim prenaglim odhodom si izdal, Ivan, svoj namen. Lovor, prijatelj, ti je gotov, ako si ga sam vzameš iz zajčje namake.«

Ironično se je nasmehnil Rožnik in izpil kozarec. Jezil ga je zahrbtni namen njegovega najboljšega prijatelja. Sklenil je, še natančneje opazovati svojega soseda. Oškodovana država je zahtevala od njega nepretrgane pozornosti dan in noč. Rožnik se je zavedal v tem trenutku velikih državljanskih dolžnosti in se čutil na pravem mestu.

Toda, čuj! Kaj se je neki zgodilo v tretjem nadstropju? Stol je padel in nekdo je poskočil kakor besen. Ne, to ni bil več skok, to je bil že ples. Tudi vesela pesen se je slišala. Ali je povabil učeni Strganšček veliko družbo sokrivcev na domačo zabavo ob priliki jubileja petdesetega posrečenega bankovca? Vse mogoče!

In Rožnik je čutil, kako upira vse človeštvo radovedno vanj oči, kako nestrpno čaka, kaj počne v tem novem položaju. Spoznal je, da je prišla prava ura, da ni odlašati niti minute — in človeštvo se ni motilo v vpokojenem državnem uradniku in vrh vsega še dosluženem finančnem stražniku, ki je odvihral liki dvajsetleten mladenič v tretje nadstropje.

»Dovolite, da vas objamem!« S temi besedami je stisnil Hiacint Strganšček zasoplega došleca k svojim prsim. Sleherna mišica na obrazu je izražala veselo razpoloženje in celo objem je bil premočan tako nežnim prsim in tako suhim rokam, kakoršne je imel učenjak.

»Oprostiti mi morate nenadni izbruh sreče! Dokler nišče prišli vi, so trpeli stoli in knjige. Dva tedna sem se mučil. Uspeh ni izostal. Slava meni!«

Z rokavom si je obrisal potne srage raz čelo, v očeh so se mu pa zasvetile bliščeče se solze. So-li bile solze sreče, solze navdušenja, slabe vesti ali hipne blaznosti? Zaman je ugibal Rožnik, logika ga je bila zapustila, pametne misli so mu pa stavkale kakor nalašč v tem najvažnejšem trenutku.

»Sreča, veste, dragi neznanec, tako omami človeka, da pozabi glavnih pravil olike. Jaz sem Hiacint Strganšček in se bavim...«

»Že vem, že vem, s čim se bavi gospod! Ne izgublajte besed, saj sem se zanimal več čas za vas! Vaš sosed sem namreč, Peter Rožnik, finančni stražnik v pokoju.«

»Tem bolje, gospod Rožnik, potem mi ni treba razlagati! Ali pa zamorete pojmiti, da se mi je posrečilo vse?«

»Prepričan sem o tem! Kdaj ga pa spravite v promet, ako smem biti tako predrzen s svojim vprašanjem?« Rožnik je čakal učinka teh besed. S posebnim namenom je bil poudaril besedico »ga«, s katero je mislil ponarejen bankovec.

»Nato niti mislil nisem, ker še ne poznam njegovih pravih svojstev. Moj bacil namreč...«

»Bacil? Bacil, pravite?«

»Da, moj bacil, katerega sem jaz zasledil, čegar študij me je stal štirinajst dni in štirinajst noči neumornega dela, je ena najvažnejših pridobitev na polju bakterijologije tekom zadnjega desetletja. Posebno srečo imate, gospod Rožnik, da pristosvujete tako rekoč rojstvu mojega bacila. Toda sedite vendar, vidim, da je tudi vas premagal veliki pomen tega trenutka!«

Rožnik je sedel. Bil je v resnici potreben podpore. Mesto ponarejenega stotaka ali vsaj petdesetaka — nov bacil! Hotel je razkrinkati in bil sam razkrinkan kot blamiran detektiv! Vse mu je migljalo pred očmi. Zaželel si je samo še, naj bi se enako blamiral tudi njegov prijatelj Ivan.

»Oprostite, gospod Strganšček!« To so bile edine besede, katere je izpregovoril na razvalinah svojih detektivskih

uspehov v svoji pretirani skrbi za državno blagajno.

»Veseli me, imeti pri sebi moža, s katerim se lahko razgovarjam, sicer bi me še zadušile neizgovorjene besede. Poslušajte! Zasledil sem nov bacil. Vse sem preštudiral. Dognal sem, da je moj bacil še neznan učenjaškimi krogom. Petstokrat povečanega sem fotografoval, ustvaril sem si na želetini, na repi in na krompirjevih ploščah cele kolonije tega bliskoma se množečega bacila, preiskoval tudi druge bacile in bakterije in komaj danes sem prišel do zaključka, da je moj bacil popolnoma nov in različen od drugih. Kakor vam je znano, mrgoli v vsakem človeku nešteto raznih bacilov...«

»Ali ve to država?«

»Seveda ve, saj je to znanstveno dogmno dejstvo! Čemu ste pa stavili to vprašanje, gospod Rožnik?«

»Ker bi se dal vpeljati nov davek na bacile, kar bi donášalo lepih dohodkov, ako naj ima res vsak človek bacile!«

»Koj se spozna, da ste bili v finančni službi. Vedno mslite na davke! Da se to zgodi, plačevali bi bolniki največ davka, kar bi bilo gotovo krivično!«

»Ni res, saj bi se uredili davki na ta način: čim manj bacilov, tem več davka.«

»Že prav! Toda kdo bo prešteval bacile in odmerjal davke? Gotovo ste imeli v svojem življenju kako bolezen. Imenujte mi jo in jaz vam pokažem njenega povzročitelja!«

»Pri skoku z visoke skale sem si zlomil desno nogo.«

»Za tako bolezen nimam bacila. Poglejte, gospod Rožnik, v tej železni skrinjici imam v retortah najrazličnejše bacile. Ta bacil n. pr. povzroča jetiko, ta davico, ta zopet legar, ta vranični prisad, ta kolero...«

»Oprostite, gospod Strganšček, da sem vas motil! Mudi se mi na postajo. Svojo hčer na Krasu bi rad obiskal.«

»Nič se ne bojte, tako daleč vam zopet ni treba pobegniti pred mojimi bacili! Omeniti sem le hotel, da poznamo o vseh teh bacilih učinke, to so bolezni, le o svojem bacilu ne

vem ničesar. Zato pa ga tudi še ne morem krstiti. Poskušati moram z njim najprej na malih živalicah, miših, kuncih, potem pa, ako bo treba in bo to zahtevala veda, na samem sebi.«

»Nikar ne mislite, gospod Strganšček, da se bojim! V resnici moram odpotovati, dasi bi rad še poslušal vaše zanimivo predavanje o bacilih in posebno še o vašem novem bacilu. Zanimjali me bodo vaši nadaljni poskusi o učinkih in o priliki se že zglasim pri vas. Do tedaj pa ostanite zdravi, želim vam mnogo uspehov in na svidenje!«

In kakor bi ga lovila cela armada najnevarnejših bacilov, je stekel vpokojeni finančni stražnik po stopnicah, hitel mimo svoje sobe, prevrnil v prvem nadstropju deklo s polnim škafom na glavi, sedel na električni tramvaj in prispel drugo jutro ves bolan k hčeri.

Dva dni je ležal v postelji. Mešalo se mu je in da se mu ni bilo stanje izboljšalo, bi bila poslala skrbna hčerka tretji dan po zdravnika. Okreval je. S slastjo je prebiral vsak dan došle časopise, pričakujoč vedno novice, da je izbruhnila v mestu velika, še neznana, grozna epidemija, kateri sta že podlegla Hiacint Strganšček, znani učenjak, in vpokojeni redar Ivan Petelin. Ko le ni hotelo biti take vesti v listih, je bil Rožnik še bolj prepričan, da razsaja kužna bolezen v njegovi ulici, po celem mestu, češ, listom je bilo prepovedano pisati o tej bolezni, da se ne bega preveč ljudstvo z netočnimi poročili. Bati se je bilo, da vrže bojazen pred bacili Rožnika zopet na posteljo.

Čas, najboljši zdravnik marsikateri bolezni, je ozdravil tudi Rožnika. Strah je izginjal in njegovo mesto je prevzemala polagoma radovednost, kaj je z bacilom, kake uspehe je že imel učeni Strganšček, kako ime dobi novi bacil. Ker je bil navzoč že pri rojstvu novega bacila, bi bilo pametno, da bi prisostvoval tudi njegovemu krstu. Slednjič ga je bilo pa tudi sram, da je bil pobegnil s pozorišča, dasi je imel krasen vzgled skrajne vztrajnosti v učenjaku samem, ki je hotel samega se-

be žrtvovati v korist vsemu človeštvu. Kar pa lahko stori učenjak, lahko stori tudi vpokojen finančni stražnik. Saj so tiho-tapcj, katere je on lovil, državnemu telesu isto taki škodljivci, kakoršni so bacili človeškemu. Ta enakost je slednjič prepričala Rožnika, da mora v mesto, naj se zgodi, karkoli.

Z junaškim srcem je potrkal na znana mu vrata Strganščekove sobe.

»Prosto! A vi ste, gospod sosed? Kako vam je kaj prijal izlet na Kras k hčeri? Jaz sem pa ta čas imenitno izkoristil. Bacil, vbrizgan pod kožo malim kuncem, ni imel nikakega učinka. Spoznal sem, da ni nevaren življenju in danes sem si sam vbrizgnil nekaj bacilov v kri. Po vseh obredih učenjakov ga že lahko krstim. To steklenico izprazniva! Novemu bacilu bodi ime: Bacilus eloquentiae t. j. bacil zgovornosti! Bolezen, katero povzroča, je namreč zgovornost, ki ima razne stopnje. Pojavlja se v prvem času le v presledkih, pozneje postane stalna in skoro bi trdil, neozdravljiva. Nalezljiva je kakor vsaka druga, ki ima svoj izvor v bacilih. Toda prepričajte se sami! Sedaj me napada! Že čutim! Poslušajte!

Dragi gospod sosed! Od severa, od juga, od vzhoda in od zahoda pritiskajo neusmiljeni sovražniki na naš mali narodič, hôteč ga uničiti. Podobni so bacilom, ki prete od vseh strani človeškemu telesu. Človeško telo se jim pa ubrani edino le s svojim dobrim ustrojem, s svojo zdravo notranjostjo. Ako je pa glava slaba, srce bolno, pljuča načeta in želodec pokvarjen, si dobe bacili vhod v telo, kjer prično svoje pogubonosno delovanje. Isto tako je z našim narodom. Bratomorni boj divja povsod, glava, srce, pljuča in želodec so si vedno v laseh, sovražnik se zaganja med nas in grozi nam narodna poguba. Naša ljuba domovina, naš ljubi narod! Srčno kri bi radi prelili zate, samo da bi vstalo izza rdečega morja naše krvi žarko solnce boljše bodočnosti, po kateri že toliko časa hrepeniš, kakor hrepeni žejen jelen po mrzli studenčnici. Mi moramo rešiti svojo domovino vidnih in nevidnih sovražnikov! Zato se pa moramo združiti vsi,

ki smo dobre volje, kojih srca še bljejo za vzvišene ideale, v krepko četo! Ta mora brez ozirov oznanjevati veliko nevarnost, v kateri tiči naša ljubljena domovina in v katero so jo spravili naši narodni sovražniki od severa, od vzhoda, od juga in od zahoda. Priti mora našemu narodu boljša bodočnost in tej bodočnosti napijam! — Nekaj mi je že bolje, odleglo mi je! Vidite, dragi gospod sosed, tako deluje nova bolezen!»

Nestrpno je pričakoval Rožnik konca Strganščekovega govora. Kar oddahnil se je, začeni sam govoriti:

»Na besede svojega gospoda predgovornika imam nekaj pripomniti. V svojem res navdušujočem govoru se je omejil gospod Strganšček samo na svoj narod, samo na svojo domovino. Toda mi vsi vemo, da je ta narod le del one večje skupine, kateri pravimo država, da je ta domovina le kos naše države. Država je širši pojem, zato pa moramo v prvi vrsti skrbeti, da se godi celokupnosti dobro, ker le potem se godi dobro tudi posameznim njenim delom. Od države dobivamo vse: izobrazbo, službe in pokojnine. Te udobnosti in dobrote pa nam nalagajo državljansko dolžnost: plačevati davke. Skrbimo, delujmo torej kot dobri državljani na to, da ne pride država potom naše brezbriznosti in malomarnosti v stiske; podvojimo prostovoljno državne dohodke z dvakratnim zneskom obligatnih davkov! Potem smo gotovi, da se ubrani z največjo lahkoto naša država zunanjih sovražnikov, ki škilijo črez naše državne mejnike prežeč na pripravi trenutku, da nas vtaknejo v svoj povečan državljanski delokrog. Kar se pa tiče organizacije krepke čete, katero je blagovolil omeniti moj cenjeni predgovornik, opozarjam pravočasno, da je imeti za tako ustanovitev dovoljenja politične oblasti, pri čemer seveda ni pozabiti potrebnih kolkov. Sklenem svoj govor nazdravljajoč mogočni naši državi: živi, rasti, cveti!«

Še nikdar ni govoril Rožnik nepretrgoma toliko časa! Ko je nehal, si je pokril z rokami oči, kakor ga je sram in žalostno se je razlegalo po sobi njegovo spoznanje: „Okužen sem!“

»Da, da, tudi jaz sem opazil! Bacilus eloquentiae! Ni pomoči! Nov napad čutim! Zopet moram govoriti!«

»Dovolite prej meni, gospod Strganšček, kratko opombo!« Strganščekova gospodinja, kakih šestdeset let stara debelušna matrona, se je s tem nagovorom približala mizi, položila nanjo prazen kozarec in natočivši si izpregovorila:

„Dovolite, da zinem tudi jaz par besed! Neznana moč me šili k temu. Prejšnja govora, slavospeva domovini in državi, sem slišala nehote, ko sem brisala prah v sosednji sobi. Navdušenih besed sem čula. Toda, žalibog, oba cenjena govornika sta pri tem pozabila najvažnejšega faktorja v javnem in zasebnem življenju in ta faktor smo mi — ženske! Nočem kaditi svojemu spolu! Ne! To je vajina naloga in vajina dolžnost in sicer prav tako velika dolžnost, kakor je reševanje domovine ali pa države. Domovino in državo si prav lahko mislimo brez navdušenih govornikov, brez davkov, toda brez ženske ne bi mogla izhajati niti prva, niti druga. Mi smo si v svesti svoje velike moči, zato se pa tudi tajno pripravljamo na oni velik trenutek, ko si pribori naš spol enakopravnost z moškim. So učenjaki, ki trde in dokazujejo, da so ženski možgani toliko in toliko gramov lažji od moških. Bila to tudi resnica, vprašam vaju, cenjena družba: ne bo-li kupila gospodinja, ki hoče napraviti dobre štruklje, raje pol kilograma lepe, bele moke št. 00 kakor pa dva kilograma fižola? »V kuhinjo, in kuhalnico v roke! Nazaj k povojem svojih otrok!« tako grome oni, ki se boje nas in modernega ženskega gibanja. Tudi mi smo pripravljene delovati za domovino, tudi mi bomo plačevale, če treba, prostovoljnih davkov, samo zagotovite nam v javnem življenju mesto zraven sebe. In tej enakopravnosti in emancipaciji ženske iz dosedajnega robstva, ki je že pravi škandal za naše probujeno stoletje, nazdravljam! — Oprostite, gospoda, sama ne vem, kaj mi je! Sramujem se izgovorjenih besed! Kaj ne, gospod Strganšček, da niste jezni name? Na svoja stara leta - norim! Kaj bo?»

Nemo sta poslušala Strganšček in Rožnik govor užaljene ženske duše, in obema se je izvilo istočasno iz ust: »Bacilus eloquentiae!«

»Že zopet me napada! — Nekaj več bi pa le pričakovala od vaju! Psovati, da vesta, se ne dam niti v našem, še manj pa v kakem tujem jeziku! Jaz bacilus? To je grda beseda! V imenu vsega ženskega spola, čegar zastopnico ste razžalili, zahtevam, da takoj prekličeta to psovko, sicer se vama pripeti, da dobita jutri vse ženske naše ulice na vrat. — Rešite me, gospod Strganšček, teh naporov, drugače skočim skozi okno!«

»Dober dan, gospoda! Že pred petimi minutami sem potrkal in vstopil. Kakor vidim, vlada tu veselo razpoloženje. Čast mi je, predstaviti se cenjeni družbi: Ivan Petelin, redar v pokoju! Prišel sem obiskovat svojega starega prijatelja, Petra Rožnika. Ker ga pa nisem našel v njegovi sobi, sem prišel semkaj. Vaše veselo razpoloženje je nalezljivo, vsled česar prosim slavno družbo dovoljenja, obrazložiti v tem cenjenem krogu moje mnenje! V svojih, času primernih napitnicah sta izpustila oba gospoda govornika in gospa govornica važen faktor. Res, da potrebuje domovina govorniških ust, država nepokvarjenega davčnega želodca in oba kompleksa brezpogojne ženske pomoči, toda brez očesa bi taval i domovina, i država po temnih potih naravnost v neznosne razmere revolucije, samopomoči in anarhije. Oko je dragocen organ človeškega telesa, ono posreduje med zunanjim, vidnim in med duševnim svetom. To oko države in domovine smo pa mi: redarji, ki skrbimo, da se lahko razvija mirno delovanje našemu narodu v hasek, da se ne pojavljajo državi nobene težkoče pri skrbi za dobrobit njenih državljanov. Gorje človeku, ki izgubi svoje oči! Res se mu razvije vsled tega tip skoraj do popolnosti, a to pač le kaže simbolično, da se razpase v taki državi tatvina skoro do popolnosti. — Sam ne vem, kako sem mogel kaj takega izvajati! Kar spotil sem se!«

In med tem, ko je sedel redar Petelin na stol, sta ponovila Strganšček in Rožnik velepomembni besedici: »Bacilus eloquentiae!«

»Kaj jaz bacilus eloquentiae? Tega si pa kratko malo ne dovoljujem! Prišel sem kot gost; nepovabljen sicer, a zato sem se že opravičil. Prosim in zahtevam, da spoštuje cenjena družba v moji osebi toliko gosta, kolikor bivšega redarja! Sicer pa hvala lepa za vsprejem in na svidenje v sodni dvorani. Navzoča gospa je moja priča, kako krvavo sta me razžalila g. Strganšček in moj nekdanji prijatelj, od sedaj naprej zame le gospod finančni stražnik v pokoju!«

Take obravnave še ni bilo v sodni dvorani. Užaljeni Petelin je tožil Strganščeka in Rožnika radi razžaljenja časti. V drugačnih razmerah bi bil opravil sodnik vso zadevo tekom pol ure, toda tožitelj, obtoženca in priča so okužili vse navzoče s svojo boleznijo in kmalu je zavladal v sodni dvorani despotični in mogočni »bacilus eloquentiae«. Ta si je podjarmil neopazno najprej sodnika, potem državno pravnega funkcionarja, zapiskarja, odvetnika, sodnega slugo, poročevalce raznih listov in galerijo.

Vse je govorilo dolge govore, celo navzoče občinstvo se je udeleževalo s svojimi izvajanji zanimive obravnave trajajoče šest dni. Tretji dan so bili poklicani izvedenci: dva zdravnika in dva profesorja naravoslovja, naj izjavijo, je-li »bacilus eloquentiae« psovka. Polovica sodnih izvedencev je bila za to, polovica proti, vsi štirje so pa dokazovali svoje mnenje s temeljitimi, ure in ure trajajočimi znanstvenimi predavanji. Vsled tega je zaprosil sodnik mnenja medicinske fakultete, ki pa zopet ni vedela ničesar povedati o tem, njej še neznanem bacilu. Vseučilišče je odposlalo k obravnavi slednjič svojega najboljšega bakterijologa, ki je proglasil v daljšem govoru označbo »bacilus eloquentiae« za psovko.

Na podlagi te končne izjave sta bila obsojena Strganšček in Rožnik na dvajset kron globe, troški cele obravnave so pa

narastli na tri tisoč kron. Omeniti je treba, da ni zahteval občinstvo za svoje govore nobene odškodnine, zato so pa bili troški primeroma majhni.

Iz sodne dvorane se je pa razširila zgovornost po vsem mestu. Sleherni bolnik je otroval svojo sosedščino z neizogibnimi bacili. Vse je govorilo. Izvoščeki na vogalu so imeli med sabo navdušene govore o bodočnosti svoje obrti, dekleta s škafi na glavi so strastno zagovarjale lepoto dragonske, topničarske in lovske uniforme, v gostilnah in kavarnah je pa sledil govor govoru, razni govorniki so reševali domovino, izpodbijali novo davčno reformo, povzdigovali letalne stroje, protestovali proti novemu ženskemu gibanju — ako ni bilo žensk zraven —, celo solnčne pege so si pridobile vnetih zagovornikov in strastnih nasprotnikov.

Kakor bi trenil, je vzrastlo v mestu sedem novih ženskih društev, ki so imela skoro vsak večer odborovo sejo, vsaj enkrat na teden pa izvanreden občni zbor. Ženske so namreč še največ trpele, in hipni napadi so se tako izborno olajšali v kaki klubovi seji ali pa pri občnem zboru. Strganščekova gospodinja je postala celo predsednica novemu društvu »Slovenska sufragetka«.

Živela je pa v mestu vendar-le oseba, katero so novi bacili zaman napadali, in to sem bil — jaz. Osvobodil sem se slehernega vpliva teh podjetnih bacilov. Moja gospodinja je imela namreč gluhonemega sina. Vsako jutro sem vbrizgnil kapljico njegove krvi pod svoj jezik in ni se mi bilo bati okuženja. V ušesih sem pa nosil debelo vato.

V najkrajšem času se je osnoval začasni odbor, ki me je hotel kazati govorečemu občinstvu kot rariteto proti vstopnini. Obljubila se mi je velika odškodnina. Skoro bi se bil vdal dolgim in dobro utemeljenim prošnjam začasnega odbora te nove akcijske družbe, da mi ni prekrižala usoda vseh računov.

Moja živa lekarna, gluhonemi sin gospodinje, je postajal od dne do dne bledejši in malokrvnejši. Čim večja nevarnost

mi je namreč grozila, tem več kapljic sem uporabljal, dokler mi ni začel moj zalagatelj stavkati. Prišel je dan, ko ga nisem več našel doma. Šel je obiskovat mojega krojača, prepričan, da ga ne pojdem iskat v levje žrelo.

Posledice so se pojavile kmalu. Zvečer je bil prijateljski sestanek »Pri zlatem jelenu«. Govoril sem tudi jaz. To so se čudili moji prijatelji in znanci, to so se jezili odborniki novega akcijskega podjetja! Poldrugo uro je trajal napad. Samo dva prijatelja sta mi iskreno čestitala, ko sem se umiril. Ostala družba je bila bolj odkritosrčna, vrgla me je na cesto, kjer me je pobral natakár, povedal mi v daljšem govoru moj račun ter me za malo napitnino spremil par korakov do hišnih vrat.

Potrt, okužen z neozdravljivo boleznijo sem prišel domov. V kuhinji sem naletel na ubežnika. Pozabil sem popolnoma, da stoji pred menoj gluhonemi revež. Prevezela me je zopet bolezen in govoril sem o požrtvovalnosti. Navajal sem raznih vzgledov iz občne zgodovine, kako je dal ta ali oni celo življenje za svojega prijatelja, znanca, dobrotnika. Slednjič se me je oklenil nemi mladenič krog pasu, zaplesal po kuhinji ob enajsti uri po noči poskočno polko z mano izustivši skoro neverjetne besede: »Rešen sem! Sedaj lahko govorim! Vi ste moj rešitelj!»

In solza, debela kakor lešnik, je zdrknila po mojem licu. Naj je tudi okužil bacil vse mesto, naj je zastrupil tudi mene, dobro delo je pa vendarle storil in radi tega dobrega dela so se mu izpregledali vsi prejšnji zločini! Ozdravil si gluhonemega, zato: slava tebi, bacilus eloquentiae!

AGENTITIS.

24. oktobra 19..

Sam ne vem, zakaj sem se lotil dnevnika. Dnevnik in mlad odvetnik! Še pegaza bi bilo treba, ki bi me čakal v pred-sobi, da ga zajašem v svojih uradnih urah ter napravim vzklic-ne izvode recimo v sonetni obliki, menično tožbo pa v epskih trohejih.

Z dnevnikom je vedno združena ženska duša in mlado ljubezni in poezije polno dekliško srce. Zakaj naj bi se jaz držal navade, zakaj bi ne smel izlivati mlad odvetnik svojih do-življajev v dnevnik vsaj v začetku izvrševanja svojega pokli-ca? V začetku pravim, saj pozneje »cel dan iz pravi koval bom rumenjake.« In prepričan sem, da bom rad prebiral v poz-nejših letih svoje spomine.

Danes sem odprl svojo odvetniško pisarno. Sedim v svojem fotelju sam s sabo zadovoljen. Kdo bi pa ne bil? Do-segel sem svoj cilj, za vsak slučaj sem že zavarovan zoper nezgode in na življenje s precejšnjo svoto, za skrajno silo imam tri dragocene turške srečke, edini spomin na rajno teto, — in s pomočjo posestnikov, trgovcev in prekanjenih lumpov se bo že dalo živeti.

Začel sem zidati gradove visoko v oblake. Moji bodoči kljenti so mi donašali kamene in uvrščeval sem jih drug k drugemu v mogočno stavbo.

Nekdo je potrkal na vrata.

Kakor opusti navaden zidar svoje delo že pri prvem udarcu dvanajste ure, tako sem tudi jaz prekinil svoja stavbe-

na dela v zračnih višavah, čim sem zaslišal šum pred durmi. Srce mi je začelo biti hitreje, radovednost, kdo bo moj prvi klient, me je mučila in glas se mi je tresel, ko sem zaklical: »Naprej!«

Kar dva gospoda sta stopila v pisarno. Elegantna obleka, zlata verižica, moderni dežnik v palici so me pripravili v hipu do spoznanja, da imam pred sabo dva bogata hišna posestnika in da bo torej tudi moj zaslužek primerno masten.

Ponudil sem jima stolici.

»Kakor hitro sva zvedela, da ste odprli pisarno,« tako je pričel starejši gospod, »sva prišla k vam. Važno zadevo imava z vami obravnavati, gospod odvetnik, zadevo, ki bo vam donášala obilno udobnosti, kakoršnih niste deležni pri nobeni drugi banki.«

Zastopstvo neke banke mi torej hočeta poveriti, sem si mislil. Ni slaba ideja!

»Gotovo nama ne odrečete ponudbe, ko vam pojasniva pogoje. Naša zavarovalnica, za katero potujeva...«

»Obžalujem, gospoda, jaz sem zavarovan že delj časa in žal mi je, da sta prišla prepozno!«

Vdani, konvencijonelni pokloni na obeh straneh, — in pustila sta me samega, da lahko nemoten pokopljem uničene prve nade.

Nisem ostal dolgo sam. V sobo je stopil slok gospod. Z njegovega obraza sem razbral, da mora biti hud pravdar. Vedel se je popolnoma domače, odložil površnik na obešalnik, pri-maknil sam stol k moji pisalni mizi in se s tem izdal, da je že mnogo hodil po odvetniških pisarnah. Mlad odvetnik ima za vsako malenkost bistro oko!

In kaj je bil ta dozdevni pravdar? Agent za pisalne stroje.

Zopet sem moral obžalovati, da je prišel prepozno, da je pisarna že kompletna in da mi manjka k odvetniški popolnosti

samo še stranka. Težko se ga je bilo odkrižati in vesel sem bil, ko je odšel, ker v predsobi sem opazil svojo prvo stranko.

In ta moja prva stranka, kakor sem si predstavljal, je bil zopet agent in sicer agent za pisarniške potrebščine s posebnim ozirom na juridične knjige.

Vdal sem se v usodo in ga poslušal. Ko bi le jaz znal tako lahko, tako tekoče, tako vznešeno in prepričevalno govoriti! Ko je končal čez dobro četrť ure naštevati potrebščine in hvalisati njihove dobrote in ko je čul iz mojih ust, da je prišel prepozno, da obžalujem i. t. d., me je tako čudno pogledal, da mi ostane trajno v spominu njegov pogled, ki je izražal jezo in žalost obenem.

Tako je šlo ves dan. Skupna vsota, za katero so me hoteli zavarovati razni agentje, znaša do sedaj 285.000 kron, konceptnega in uradnega papirja so mi hoteli naprtiti kar cele vagone, znanstvenih knjig za eno vseučiliščno knjižnico, le stranke ni hotelo biti!

Odvetnik brez strank! Zdravnik brez bolnikov. Zdravnik ima v tem slučaju ugodnejše stališče. Svojo znanost poskuša lahko na svojcih, na služinčadi, na prijateljih. Vedno je kdo bolan, posebno pri tem nestanovitnem vremenu. Toda jaz! Svet je postal pač preveč pohleven! Kaj bo, če se uresničijo ideali pisatelja Tolstega?

Vsak začetek je težak! S to prislovico se tolažim in sedaj čakam, kako se razvije cela zadeva. Poguma ne izgubim in naj hodijo še par dni sami agentje v mojo pisarno.

25. oktobra 19..

Drugi dan. Nič novega! Samo več obiskov sem imel danes — seveda zopet agente. Po dva in dva sta prihajala menda zato, da je imel vsak koj svojo pričo pri rokah, ako bi se mu zgodilo vsled odvetnikove nervoznosti kaj neprijetnega.

S pisalne mize sem iz previdnosti odstranil črtalo, črnilnik, škarje, sploh vse nevarne predmete, ki bi me mogli spraviti v direktno zvezo s kazenskimi paragrafi.

Davi mi je čestital prijatelj Rudolf k včerajšnjemu uspehu. Sinoči mu je namreč pravil v kavarni moj hišni gospodar, da prihaja k meni mnogo strank in da mi bo moral zvišati stanarino.

Obiski so se danes še izpopolnili. Prišle so k meni osebe, imenujem jih na tem mestu agente in rebus suis, to so pisarji, ki bi radi vstopili v mojo pisarno.

Prišel sem do neovrgljivega zaključka, da je na svetu še mnogo bolezni, za katere niso našli učenjaki še posebnega imena. Mene je že začela mučiti taka bolezen. Krstil sem jo: »agentitis«. Njen glavni znak je skrajna razburjenost, ki se mora skrivati za sladkim smehljajem. Huda je ta bolezen, in bojim se misliti na njene učinke, ako bo trajala delj časa. Ali ni zdravila? Zapreti pisarno? No, potem pa tudi stranke ne morejo k meni! Naznanilo v listih, da sem že zavarovan, da imam pisarno urejeno? Tisti, ki bi brali to naznanilo, bi mi očitali ali prevzetnost, ali bi pa napravili z desnim kazalcem par krogov na svojem čelu, in tisti, ki bi ne brali naznanila, bi pa prihajali v kljub temu k meni.

Ko bi dobil le prvo stranko, vem, da bi mi odleglo. Težkim srcem te pričakujem! Pridi! Ozdravi me! Dopustiš li, da mi stisne bolezen v roke pištolo, ki je namenjena le samovollnim delilcem mojih bodočih zakladov? Reši me, prva stranka, ne boj se stroškov! Pod tarifo ti hočem končati pravdo. Pridi, zločinec, in obljubljam ti, da oddrgnem s svojo prepričevalno besedo celò rabljevo zanko s tvojega vratu.

Soba je tiha! Mojih klicev ni slišal nihče. Kaj bo?

26. oktobra 19..

Tretji dan. Da bi bilo ostalo vsaj pri starem! Na zavarovalne agente, na priporočevalce pisalnih strojev sem se bil že skoro privadil. Tem mojim »preljubeznivim« znancom so se danes pridružili še drugi: mešetarji, trafikantje in agentje proti požaru.

Brž se je zvedelo, da imam že kot začetnik ogromnega dela. In posledica temu? Prvi mešetar mi je prišel ponujat večje, elegantnejše prostore tik sodne palače, drugi bi mi pa bil rad naprtil celo lepo, enonadstropno, za dobrega in zaposlenega odvetnika kakor nalašč sezidano vilo nedaleč od sodišča.

Prihajali so trafikantje priporočevaje se, naj kupujem pri njih kolke in znamke. Spoznal sem, da bijejo hud boj za obstanek tudi trafikantje in da preže celo na one male odstotke, ki jih dobe pri kolkih.

In slednjič je hotel neki agent na vsak način zavarovati proti požaru moje premičnine. Ognjegasci gotovo ne bi imeli toliko dela, če bi tudi gorele vse moje premičnine, kolikor sem ga imel jaz, ko sem se postavljaj v bran ognjevitim besedam navdušenega agenta proti požaru.

Sedaj pa je dovolj! Moja bolezen je napredovala. Vse sem že do dobra premislil. Ali uničiti vse agente, ali pa sebe.

V tem trenutku se spominjam mladeniča, ki je izpil v nekem dunajskem hotelu strup in si nato točno in vestno zapisoval vsakih pet minut učinke delujočega strupa, dokler mu ni omahnila roka tik pred smrtjo. Nekaj podrobnosti s temi zapiski ima moj dnevnik.

Moj življenski stroškovnik je sklenjen. Kmalu ga predložim najvišjemu sodniku v likvidacijo. Radoveden sem, katere postavke mi bodo črtane.

Usoda je zmagala. S tem končam.

Dragi Mohor!

V prilogi pod A Ti pošiljam svoj dnevnik. Kratek je. Preberi in hrani ga! Ne sodi me slabo, ker Ti ne poznaš in ne moreš poznati moje bolezní agentitis. Dasi lajik v zdravstvenih stvareh, sem odkril novo bolezen, krstil jo in jo negoval, dokler me ni spravila na žrtvenik. Vsak napredek človeške kulture zahteva svoje žrtve.

Sprejmi zadnji pozdrav od take žrtve,

od Svojega prijatelja **Ivana.**

26. X. 19..

N. B. in P. S. Stroške tega pisma v znesku 2'75 kron daruj družbi sv. Cirila in Metoda.

Prijatelj Mohor se je bil ravnokar vzbudil. Ker je imel še precej časa do osme ure, je še malo polenuharil v postelji.

Na prste je štel pod odejo, koliko dni bo treba še čakati na plačo in ni še prišel v svojem računu do 31. oktobra, ko je vstopil v sobo pismonoša z eksprešnim in pripročenim pismom.

Prijatelj Mohor je zaman premišljeval, kdo bi ga bil počastil s tako nujno pošiljateljico.

Prebiral je in prebiral in ni mogel pojmiti vsega tega. Najprej se mu je zdel popis šegava črtica, zabavna tragika in komaj prijateljjev podpis ga je iztreznil.

«Ivan mrtev! In še predvčerajšnjim je napravil valat in pagata! Revež!»

Bliskoma se je oblekel. Tako hitro se ni bil opravił nití takrát, ko je šel k birmi.

Kave, ki mu jo je bila prinesla gospodinja, se ni dotaknil. Ves zbeگان in potrť, brez ovratnice in z odpetim telovnikom je planil iz sobe, ne da bi vedel, kam pojde in kaj napravi.

V stopnišču mu pride nasproti prijatelj dr. Ivan.

»Kam pa tako zarana, Mohor?« ga je vprašal in mu ponudil roko.

»Kaj si ti, Ivan? Ali nisi še mrtev? Kaj se misliš šaliti z mano? Pravkar sem hotel naročiti venec za tvojo krsto!«

»No, no, le ne pretiravati! Dolžan sem ti nekaj pojasnil, zato sem moral priti k tebi, da zabranim s svojim prihodom prezgodnjo vest o svoji smrti. Hočem biti kratek!

Sinoči sem nesel pismo s tvojim naslovom na pošto in se vrnil v pisarno, da ozdravim temeljito svojo neozdravljivo bolezen. Pištola je bila že pripravljena. Samo še eno cigareto sem nameraval pokaditi.

V tem je nekdo potrkal na vrata. Še tega je bilo treba! sem si mislil.

In kaj meniš, kdo je prišel k meni? Izidor Goldspiegel - agent. Usojeno mi je bilo izpiti kelih grenkosti do dna in nisem se strašil zadnjih kapljic.

Toda glej, čudo! Ničesar mi ni ponujal, ničesar priporočal, ne strojev, ne črnila, ne papirja, ne tiskovin, ni me nameraval zavarovati, prišel je k meni po odvetniško pomoč, tožiti namreč privatnika Korena, ki ga je bil nesramno oštel in ga vrgel na vse zadnje z brahijalno silo po stopnicah, češ da je nepoboljšljiv vsiljivec.

Dobil, imel sem prvo stranko in agentitis je na mah — izginila. Povzročili so jo agentje in agent me je ozdravil. Zastrupljenje se da najlažje ozdraviti s protistrupom. V dunajski norišnici se je baje posrečilo ozdraviti progresivno paralizo s tem, da se je vbrizgnil bolnikom tuberculin.

Zdrav sem in vesel in moja srečo pomnožuje še v veliki meri dejstvo, da sem ti prihranil proti koncu meseca precejšnje izdatke za dragocen venec, kakoršnega pač zasluži tvoj prijatelj.«

NA SVETOVNI RAZSTAVI.

»Kaj pa te je privedlo sem? Sploh povej mi, če ti res ti, ali je tvoj duh, ali imam jaz halucinacije, ali pa imaš ti brata dvojčka, ki je tak kakor ti in si mogoče ti ta dvojček?! Zakaj tako molčiš? Ne poznaš-li več svojega starega prijatelja, trgovca Komarja, Matevža Komarja? Kaj neki delaš tu?«

S temi vprašanji je obsul novodošli gost v bruseljski restavraciji urednika in poročevalca »Novega veka«, Adolfa Logarja, ki je užival slasten zrezek.

»Pravkar premišljujem, na katero vprašanje bi ti najprej odgovoril. Osem vprašanj v desetih sekundah! Prijatelj, v tem si dosegel rekord! Prisedi! Vse zveš polagoma. Zrezek ne dopušča odlašanja, zato pa počakaj!«

In kakor bi se ne bilo pripetilo nič izvanrednega, je nadaljeval urednik Logar svoje kosilo. Komaj po zadnjem grizljaju se je obrnil k svojemu prijatelju.

»Sedaj razpolagaj z menoj! Nisi se zmotil! Pred tabo sedi tvoj prijatelj iz domovine. Že tri mesece sem tu. Šef me je poslal sem na svetovno razstavo kot poročevalca in čudim se, da nisi spoznal iz mojih člankov pravega dopisnika.«

»Vse prav in dobro!« mu je nato odvrnil prijatelj Komar »toda v takem trenutku, ko zagledam po treh mesecih v tujem kraju, daleč od domovine, svojega prijatelja, bi že lahko zahteval od tebe vsaj nekoliko začudenja, presenečenja! Skoro te ne spoznam več. Zrezek ti je ljubši od mene!«

»Zrezek se lahko skvari, najino prijateljstvo se pa ne more! Izpremenil sem se pa v toliko, da me ne spravi nobena

stvar iz ravnotežja, za kar gre hvala edino le mojemu poklicu.«

»Gotovo si potemtakem doživel mnogo zanimivega v tem času. Veselim se tvojega pripovedovanja. Štiri dni se že klatim po svetovni razstavi in kmalu mislim odpotovati. Tvoje članke sem sicer prebiral; če bi bil pa vedel, da se skriva moj prijatelj za tremi zvezdami, tvojim običajnim podpisom, bi jih bil bral seveda pazljiveje.«

»Prostega časa, prijatelj, nimam mnogo. Opravka imam čez glavo z različnimi kongresi, ki se vrše kar zaporedoma. Danes imajo nacionalni ekonomski svoje sklepno zborovanje. Pomisli, to je že sedeminštirideseti kongres. Nobenega nisem izpustil. Koliko truda zame! Najhuje se mi godi na medicinskih kongresih. Zdravniki in učenjaki znajo temeljito razpravljati o tej ali oni bolezni, kar cele armade bacilov letajo po zraku in poslušalec - lajik mora postati hipohonder. Tako sem zbolel za jetiko takoj po kongresu tuberkulozov ter bolehal kake tri dni, potem se me je lotila azijska kolera po temeljitem predavanju: »O stanju njene etiologije, patogeneze, profilakse in terapije«. Kolero je pregnal rak na želodcu, katerega mi je serviral znamenit francoski učenjak na kongresu razpravljajoč o novejšem zdravljenju raka. Novejša bolezen prežene vedno prejšnjo, jaz pa sem imel pri tem že kakih dvanaest najrazličnejših bolezni. Celo pred ginekologi nisem bil varen! Najbolj mi pa ugaja dejstvo, da sem se do dobra seznanil s statistiko, saj utemeljuje vsak predavatelj svoja izvajanja s podrobno statistiko. Vse sem začel motriti skozi statistično steklo. Samo da to moje početje ne korenini v kakih novi bolezni! — V ostalem ti povem, da mora imeti dober poročevalec mnogo sreče. In to imam! Med vsemi poročevalci sem skoro najbolj znana oseba, in moja popularnost mi je priborila podpredsedniško mesto v novem društvu poročevalcev. To je vse, kar te mogoče zanima. Sedaj pa grem na kongres! Ali se še kaj vidiva? Ne? Torej pozdravi vse prijatelje in znance v domačem kraju in

nikar se ne boj, da te okužim z bubonsko kugo, katere me muči že dva dni! Ostani mi zdrav!»

Pikolo je začuden zrl za urno odhajajočim gostom Komarjem.

V prijaznem tihem koticu restavracije »Pri severnem medvedu« je sedel kakor vsak večer poročevalec Logar. Urica brezskrbnega počitka po končanem delu mu je postala že življenska potreba. Včasih je prisedla k njemu natakarica Štefi, če ni imela slučajno mnogih gostov.

Štefi je bila prekrasno dekle. Zdelo se je, da jo je darovalo jasno italijansko nebo mrzlemu severu kot tolažho v neprijaznih, meglenih, jesenskih dneh. Celo Logar, kateremu ni mogel očitati niti najbolj fanatični pedant najmanjše zakonske nezvestobe, se je vdal čaru njenih žarnih oči in skril iz previdnosti, takoj ko jo je spoznal, svoj poročni prstan globoko v tajni predal svoje listnice.

»Gospod Adolf, — dovolite, da vas kličem po imenu — zaupati vam imam veliko tajnost!»

Kakor uglasbena bajka so se zdele te besede Logarju, in izpraznil je kozarec renskega vina, hoteč prikriti svojo notranjo razburjenost.

»Gospodična Štefi, dobro me poznate! Odkrijte svoje srce, vaš najzvestejši prijatelj posluša!»

»Pravila sem vam že, da je cilj mojemu hrepenenju: postati gledališčna igralka. Žalostne razmere so mi za enkrat prečrtale račune postavivši me v restavracijske prostore. Niti to življenje brez vsake poezije, niti ponudbe in opazke večkrat že opitih gostov me niso mogle oropati idealov. Skoro vsako noč prebiram drame in igrokaze, čez dan pa opazujem s pazljivim očesom ljudi, ki so moji najboljši učitelji v gledališki umetnosti.

Toliko le kot uvod! Pred približno enim mesecem sem si izposodila od domače hčere brez njene vednosti najlepšo promenadno obleko — dragocene črne čipke na vijolčasti svileni podlagi. Ne sodite me krivo, gospod Adolf! Istotako sem si izposodila pri naši sobarici njen široki klobuk. Glede klobukov ima naša sobarica boljši okus od domače hčere. Solnčnik, pahljača in popolnoma moderna košata frizura, kakoršne nikdar ne nosim, ki je pa pristojala klobuku in obrazu, so izpopolnili mojo toaleto in šla sem na razstavo. Ničesar nisem vedela o tekmi za lepoto, ki se je imela tam vršiti. Svojo ulogo kot ponosna, svoje lepote zavedajoča se, nepristopna kontesa sem igrala izborna. Stavim, da bi moji opazovalci neusmiljeno pretepli onega, ki bi jim bil povedal resnico ozmerjaje me z natakario. Pri tekmi je dobila Gaby Thonissen največ glasov, dvestotriinpetdeset glasov več kakor najbližja njena tekmovalka. Juriija ji je izročila priznalno darilo: zlate uhane z briljanti. In ta Gaby Thonissen sem bila — jaz! Svojega pravega imena nisem smela povedati, saj veste, radi samovoljno izposojenih stvari! Kmalu sem se vrnila domov, ne da bi se bila udeležila plesa, prirejenega v čast novoizvoljeni kraljici lepote, in čez pol ure je Štefi že stregla gostom. V dokaz — evo vam, gospod Adolf! — tukaj etui z uhanj, tu pa izrezek iz tukašnjega ilustrovanega tednika z mojo sliko in daljšim popisom tekme. Iz popisa razvidite, s kako fantastično, skrivnostno meglo se je znala odeti neznana kraljica Gaby. In sedaj pomislite! Slavna sem, toda to slavo uživa Gaby Thonissen, te slave ni deležna Štefi in to le radi obleke! Sicer pa lahko zaznamujem v svojem življenju vesel trenutek, ko je ženska ničernost v meni slavila svoje triumfe.

Ves srečen, zamaknjen v žametasto tmino njenih oči je poslušal Logar njeno naivno pripovedovanje. Komaj daljši presledek, v katerem je še odmeval glas njenih zadnjih besed, ga je nekoliko iztreznil.

»Da nisem bil sam navzoč pri omenjeni tekmi, da nisem sam podrobno popisal toalet odlikovane kraljice in njenih dveh dvornih dam, pri čemer ste mi pomagali prav vi, gospodična Štefi, s svojo žensko izkušnostjo, bi vam težko verjel, toda dragoceni uhani, podobnost slike z vašo rajsko prikaznijo, preženejo sleherni dvom. Toda stoj, izborna ideja! Pojdete-li jutri z mano na razstavo? K sreči ne bo nobenega kongresa. Ne bo vam treba nastopati kot igralka v bogve kaki ulogi, kot Štefi mi še najbolj ugajate! Tudi jaz bi rad opazoval življenje in lepoto svetovne razstave ne kot vesten poročevalec, marveč kot navaden obiskovalec, ki ne čuti na sebi nikakih spon. Jutri po kosilu pridem po vas!«

»In jaz vas počakam! Kako bo lepo, koliko zabave! Hvala vam iskrena za vabilo! Usmilili ste se ptice, ki si je v kletki usode pohabila peroti, peljati jo hočete v prosto naravo, pod jasno nebo, kjer pozabi — če tudi le za par trenutkov — kletke in nemile usode. Ko se pa vrne v prejšnjo ječo, ji bo lajšal spomin na prežite ure vso težo zopetnega suženjstva. Lepih trenutkov je zelo malo v življenju človeškem. Teh ni vreden oni, ki jih hoté zamudi! In, kaj ne, ves čas se bova menila o gledališču? To bo praznik zame!«

Prisrčno je stisnila natararica roko svojemu prijatelju in s hvaležnim, pomenljivim pogledom izginila v kuhinjo. Logar je pa sanjal sladke sanje o solnčni prostosti in strogo prepovedanem sadu.

Ob določenem času se je napotil Logar s svojo spremljevalko k razstavi. Bil je izredno dobre volje.

Dasi je bila zgodnja popoldanska ura, je opazil že od daleč ob vhođu v razstavo veliko gnečo ljudi. Vedel je natanko, da se ne pričakuje nobena kronana glava in vendar so se bliškala v solnčnih žarkih godala mestne godbe. Ves odbor svetovne razstave je bil v fraku in klaku, med množico so pa švigali neumorni poročevalci in reporterji.

V Logarju se je takoj vzbudila časnikarska radovednost. Pospešil je korake, preril se skozi gnečo, potisnil na lahko svojo spremljevalko skozi ozki vhod, stopil za njo, — godba je zaigrala impozanten tuš, nad vhomom je zaplapolala velika belgijska zastava, občinstvo pa je viharno pozdravljalo v vseh evropskih jezikih.

Tak sprejem! Čudila se je Štefi, čudil se je Logar. Prišlo je vse tako nepričakovano, tako hitro! Je-li bila prirejena ovačija vračajoči se kraljici lepote, se je-li nameraval odlikovati odlični zastopnik publicistike? Množica je še vedno vzklikala, dokler ni slednjič stopila deputacija odbora na posebno znamenje iz pozavne k došlemu paru.

»Vaše blagorodje!« Globoko se je prikolnil predsednik pred vso zbegano Štefi. »V imenu odbora naše svetovne razstave vas najpristrčnejše pozdravljam! Boginja Fortuna vam mora biti zelo naklonjena — toda tudi mi občutimo njeno naklonjenost. S svojim prihodom, dražestna gospodična, ste dopolnili prvi milijon obiskovalcev naše razstave. Kot mal spomin na ta velepomembni trenutek v življenju naše razstave blagovolite sprejeti to hranilno knjižico z vložkom desetih tisoč frankov. Mestni svet vam pa daruje dragoceno zapestnico. Ako pa smem verjeti francoskemu poročevalcu, s katerim sem pravkar govoril, je ta trenutek še veličastnejši, kajti naša kraljica se je zopet prikazala na pozorišču svojih triumfov. Živela kraljica lepote, Gaby Thonissen!«

Godba in navdušeni klici so sledili temu pozdravu. Kakih deset fotografov je sprožilo istočasno svoje aparate.

»Tudi vi, gospod Logar, bodite nam dobrodošli!« Predsednik je krepko stisnil roko svojemu znancu. »Smatramo dobrim znamenjem, da je pričel zastopnik osme velevlasti — časopisja — drugi milijon. Kjer podpirajo publicisti v taki meri naša kulturna stremjenja, ne izostanejo uspehi! Dovolita, cenjena siavljenca, da vaju tem potom vabim v restavracijski paviljon, kjer je že pripravljen diner!«

Zopet je zaigrala godba. Predsednik je ponudil roko gospodični Gaby, za prvim parom so se uvrstili drugi, odbor, domači in tuji razstavljalci, časnikarji in še mnogo drugega uglednega občinstva.

Pri izbranem kosilu je bil samo slavljenec časnikar Logar slabe volje. Kako je hrepenel biti sam s Štefi, toda usoda se ni ozirala na njegove želje! Slutil je, da je to zadnji sestanek. Izgubil je prijateljico, izgubil družbo pri bodočih večerjeh. Saj bi bila Štefi tudi nespametna opravljati še nadalje službo natakarice, sedaj ko je zaslovela po vsej Belgiji pod imenom Gaby Thonissen kot kraljica lepote in kot milijonski gost v svetovni razstavi, sedaj ko ima dovolj pripomočkov in celo vrsto novih prijateljev in dobrotnikov, ki ji bodo gotovo ugladili pot do gledališča. Najbolj ga pa je jezilo, da bo moral poročati o tem dogodku domačemu listu, da bo moral lagati o veliki sreči, ki je doletela list, ker je pričel baš njegov poročevalec drugi milijon. O Gaby bo treba seveda previdno pisati, saj bo njegova žena že itak ljubosumna, ko bo brala, da je tako krasni dami prvi sledil — njen mož. Edina dobrota so se mu zdell v tem trenutku kongresi. Tu si poišče lečila za blamirano samoljubje in za izgubljeno prijateljico.

Ne godba, ne pijača, ne vesela okolica, niti hvaležni pogledi krasne sosede niso pregnali temnih njegovih misli. Bil je kakor nagrobni kamen sredi krasnega cvetočega vrta.

Truden, izmučen in zaspan se je vračal Logar nekaj dni pozneje od mednarodnega kongresa, na katerem se je razpravljalo o spinalni bolezni. Trypanosomi, povzročitelji te bolezni, so se ga polaščali, kajti njegovo odporno silo proti parazitom so bili zmanjšali dogodki zadnjih dni. V pestrejših barvah, kakor predavatelj, predstojnik Pasteurjevega zavoda, si je predstavljal boj trypanosomov s krvnimi telesci, in ko je legal v

posteljo, je bil prepričan o zmagi krutih nasprotnikov. Avto-sugestija ga je uspavala in zaspal je....

Bruselj je počival. Popolnoma? Ne! V razstavi je nekaj prasketalo, kakor bi si napravljajl orjak pot skozi ozko odprtino. Čuvajeva trobenta je zapela, odgovorila ji je piščalka mestnega redarja in orjak je odstranil, kakor da je čakal samo še tega znamenja, zadnje zapreke in velikanski zubelj je švignil proti nebu. Gorela je glavna palača belgijskega oddelka.

Tretjina meščanov je gledala od blizu in daleč uničujoče delovanje lačnega elementa. Tudi gospodinja, pri kateri je stanoval Logar, je bila zraven. Pravila je okoli stoječim osebam, da je slutila že prejšnji dan to nezgodo. Imela je namreč kar dve noči zaporedoma grozne sanje. Ko je pa prišla po dolgotrajnih debatah z gostobesednimi znamkami domov, se je začudila, da ni še vstal njen gospod.

Požar je divjal dalje. Angleški in francoski oddelek sta pogorela do tal in tudi v pariškem paviljonu je že gospodaril ogenj. Ves Bruselj je bil na nogah. Edino Logar je spal. Gospodinja je hodila v njegovo sobo, prisluškovala, mu-li še bije srce in mu polagala mokre cunje na čelo. Toliko novic o požaru, o svojih sanjah mu je imela povedati - in ta nesrečnež je spal.

Besneči plameni so se lotili starega Bruslja. Ves svet je že vedel o tej nesreči, posebni vlaki so vozili radovedne gledalce iz vse Belgije, poročevalec Logar je pa spal, trdno spal. Ob njegovi postelji so stali že trije zdravniki, merili mu telesno toploto, šteli utripe srca, posvetovali se in majali z glavo. Iz male bolniške sobe je pa našla kmalu pot v javnost skoro neverjetna vest, da živi v Bruslju človek, ki je prespal ves požar v svetovni razstavi in ki je vrhu tega še — poročevalec. Bil je rekord. Listi so posvečali enako število kolon požaru kakor prvemu slučaju spalne bolezni.

Po hudem vsestranskem naporu združenih ognjegascev se je slednjič vendar-le posrečilo ukrotiti divje elemente in

(skoro istočasno se je zbudil bolnik Logar iz svoje dozdevne bolezni.

Okreval je. Dasi je postal slaven med svojimi stanovskimi tovariši zbog svoje velike sreče, svoj poklic kot poročevalec si je pokvaril, kajti šef mu ni mogel odpustiti, da je zamudil najlepšo priliko ter prespal tak svetovni dogodek.

Potrtna duša in telesu se je vrnil Logar v svojo domovino. Pri listu mu je bil odkazan oddelek za statistiko, v kateri se je bil precej izpopolnil na kongresih. Tuptatam se je izkazal v tem pravega mojstra. In menda ravno njegovi statistiki, koliko potresov pride v enem stoletju na vsakega posameznega Japonca in koliko centimetrov raznih strupenih kač na vsakega Indijca v enem letu, sta mu pripomogli, da je bil poklican kot glavni sotrudnik k časopisu, ki ga je izdajal statistični urad.

Večkrat se je spominjal svojega bivanja v Bruslju, in pazljivo je sledil vsem vestem, ki so povzdigovala ter slavile novo prikazen na gledališkem odru: Gaby Thonissen. V takih trenutkih se je zaprl v svojo sobo in, kakor je sam izračunil, je prišlo po pet solz na vsako črko njenega imena. Žepno ruto je pa skrbno skrival pred ženo, kajti človek se ne more vedno izgovarjati z nahodom.

ZMOTA NAD ZMOTO.

Velika stenska ura je odbila šesto.

Pri svoji pisalni mizi je sedel Rogač, komik pri mestnem gledišču. Od časa do časa si je napolnil izpraznjeno škodelce s še kadečo se črno kavo. V kratkih presledkih je izpihoval gosti dim debele smotke v zrak in to je brezdvomno naznažovalo, da je bil najboljši učenec in oboževatelj Talije, modrice komične igre, zelo, zelo nervozen.

To nerazpoloženje je občutil Rogač v celem obsegu. Vse ga je jezilo. Udušiti je hotel ta nenavadni pojav, toda zaman. Prebral je že novo komedijo, katero mu je bil izročil ravnatelj v pregled in katera je imela krasiti kot privlačna novteta repertoar bližnje gledališke sezone, a pri sklepu tretjega dejanja je spoznal, da je bral le mehanično, da ni imel o vsebini niti pojma. To spoznanje ga je še bolj razljutilo in knjiga je sfrčala daleč tja pod okno. Ista usoda je bila namenjena tudi smotki, da je ni rešil njen rdeči pas prezgodnjega pogina.

In prav ta rdeči pas mu je vzbudil spomin na prejšnji večer.

Njegov prijatelj, veletržec Muha, ga je bil namreč povabil na večerjo, oziroma kakor se je blagovolil izraziti »na mal prigrizek, saj praznovanju petindvajsetletnice tvojega marljivega delovanja na gledaliških deskah se ne smeš odtegniti!« Rogač se sicer niti zavedal ni, da je jubilant, toda prijatelju in še takemu odreči prošnjo in odkloniti povabilo, - bi pričalo le o nehvaležnosti do mecena, na drugi strani je pa komik dobro poznal in še bolj cenil take napovedane prigrizke.

Elegantna družba je bila zbrana. Omizju je caroval slavljeneec. Vse ga je slavilo. Čim bolj je potekal čas, čim boljša kapljica je prihajala na mizo, tem pogostejše in tem daljše so bile napitnice. Na vse strani se je moral Rogač zahvaljevati. Ves vzhičen je bil, videč toliko zvestih prijateljev, toliko navdušenih čestilcev. Zasnoval si je resen govor. Govoril je o gledališki umetnosti, o vzvišeni nalogi pravega umetnika, in čudno! — vsakemu stavku je sledila salva neukrotljivega smeha in naj je bila vsebina še tako resna, sentimentalna, omizje jo je kvitiralo s krohotom. Pri tem je komik prvič spoznal resnico, da vidi občinstvo v njem komika, če tudi ni na odru, da smatra vsako njegovo besedo za komično. Če nastopa komik v resni ulogi, je že zato komičen, ker hoče biti resen.

To spoznanje je zelo razjezilo Rogača. Brez ovinkov je povedal družbi svoje mnenje, pojasnil ji v tem oziru njene zmote in — uspeh? Vsa družba se je še bolj smejala, češ, komik je prekosil v tej resni ulogi celo samega sebe. Ni mu preostalo drugo, kakor ustvariti si o zbranih navzočih posebno mnenje, zakopati isto globoko v srcu v nadi, da vzklije o primernem času iz tega semena sladko maščevanje, s katerim dokaže, da zna tudi priznan komik resno misliti, govoriti, delati.

Kaka izpremembra! Vsekdar se je trudil, pridobiti si z vestno rešitvijo svojih ulog priznanje smejočega se občinstva in strogih kritikov! Temeljito je proučeval vsako komedijo, hoteč doznati pravo komiko, naj je že ta tičala v besedah, mlmiki ali v situaciji, in sedaj, ko je postal znamenit umetnik, ga razburja prisrčen smeh, smeh, ki je imel prej večjo vrednost zanj od najburnejšega aplavza, od najbolj laskave kritike.

Maščevanje! Že sama misel na maščevanje je hladila Rogaču razgreto kri. Niti črna kava, niti debela smotka nista pokazali užaljencu načina, kako se maščevati.

Nekdo je potrkal. Na prijazni »naprej!« so stopili v Rogačevo sobo njegovi prijatelji: odvetnik dr. Kraljič, urednik Hrast in posestnik Petrič.

Sedli so na mehke fotelje.

»Veš kaj, dragi Rogač,« tako je začel dr. Kraljič »brez uvoda in brez ovinkov ti naznanjam namen našega prihoda. Mislimo in moramo te pregovoriti, da sprejmeš kandidaturo v našem mestu!«

»Komik in poslanec!« se je začudil Rogač. »To se pač ne sklada!«

»Oho, kdo pa pravi: poslanec?« se je vmešal urednik Hrast. »Mi ti ponujamo samo kandidaturo, za poslansko čast se že moreš sam priporočiti volilcem!«

»Hrast, ti pa molči, vse nam še skvariš!« se je jezil odvetnik. »Saj ga ne znaš snubiti! Prepusti meni ta posel! Stvar je namreč taka! V našem mestu je toliko strank in strančic, da so šanse za vsakega kandidata zelo neugodne. Ožja volitev je skoro neizogibna. Prodrli bi kvečjemu kandidati, čigar popularnost bi odtegnila vsem drugim kandidatom toliko glasov, da bi jih imel on dovolj. In tak kandidat bi bil edino le ti! Vse mesto te pozna, čestilce svoje umetnosti imaš v vseh slojih meščanstva, kar pač najbolj dokazuje vedno polno gledališče in neštevilni venci, ki ti vise po stenah. S teboj moremo zmagati, brez tebe se le blamiramo! Tvoja kandidatura bo učinkovala kakor kaka nova komedija: tvoja vodilna uloga napolni volišče do zadnjega kotička. Žrtvuj se, saj koncem konca je lahko tudi komik dober naroden delavec na resnem političnem polju!«

»Seveda, seveda! Popolnoma se strinjam s tvojimi nazori! Dokazati hočem, da se ne strašim tudi resnega delovanja. Vašo kandidaturo, prijatelji, sprejemam!« Pri teh svečanostnih besedah je zadonel Rogaču v ušesih neopravičen smeh včerajšnjega omizja, čutil je, da je prišla ura maščevanja, in zadovoljno je segel prijateljem nekako v podkrepitev svoje izjave v roke.

»Škoda, da si se tako naglo odločil!« se je oglasil Petrič. »Začrtal sem si bil lep, prepričevalen govor in meni bi se mo-

ral vdati! Drugič ne bodi tako nagel v svojih sklepih, da zamorem tudi jaz prepričevati trmaste gospode!»

Tako so se razgovarjali prijatelji pri kozarcu dobrega vina pozno v noč, osnovali natančen načrt vsega agitacijskega dela, določili prostore za javne shode, sestavili navdušen oklic na volilce in — meščanom se niti sanjalo ni, da se je isti čas pojavila nova zvezda na domačem političnem obzorju.

Kakor v vsako ulogo, tako hitro se je vživel Rogač kot spreten in odličen igralec tudi v svojo novo ulogo kandidata. Dobil je dobre učitelje in svetovalce v izkušenih strankinih politikih, ki so se kar čudili svojemu učencu in se ob enem veselili, zasledivši popolnoma nov talent za politiko.

Rogač pa je bil tudi v resnici dober učenec. Še največ preglavic mu je delal strankin gospodarski program. Ni čuda! Umetnik je bil in za take suhoparne, prozaične stvari ni imel mnogo smisla.

Takim predpripravam je sledilo intenzivno agitacijsko delo. Shod se je vrstil za shodom in ime znanega, priljubljene- ga kandidata-komika je povsod privabljal nešteto poslušalcev.

Težko je bilo v začetku Rogaču razvijati svoj programni govor — brez suflerke. Polagoma se je pa privadil temu nedostatku, saj je itak izpolnjeval njegove neprostovoljne govorniške odmore bučni smeh zbranih volilcev, ki so še vedno videli v govorniku le komika. S sebi prirojeno hudomušno žilico je razorožil s časoma tudi vse reporterje nasprotnih strank.

Uspehi niso izostali. Dva stranska kandidata, sta se kož odpovedala kislemu grozdju, prvi radi bolehnosti, drugi pa radi domačih razmer.

Po zadnjem shodu »Pri povodnem možu« so se pa uverili celo najhujši strankini črnogledi o popolni Rogačevi zmagi. Zdelo se je, kakor bi bil ta shod benefica kandidata, ki je privabila na prostrani vrt veliko množico volilcev občudovat umetnika-komika v njegovi najnovejši in menda najlepši ulogi volilnega kandidata. Veselo razpoloženje je doseglo višek,

ko je razlagal govornik s potnim obrazom pripravljene načrt gospodarskih reform v svojem volilnem okraju.

Zopet se je jezil Rogač v svojem srcu nad občinstvom, ki ni umevalo njegove požrtvovalnosti in njegovih resnih namer. Pa pride čas, ko ga bodo ljudje spoznali tudi od te strani! In to mu je bilo v edino tolažbo.

Kandidat Rogač, oziroma komik Rogač je zmagal z lepo večino glasov. Mirozov, bakljada, pojedina, govori, in naslednji dan so se že popolnoma umirili prej tako razburjeni politični valovi in da ni bilo časopisov in njihovih stereotipnih pozivov: »poslanci pozor!«, bi bil poslanec sam skoro pozabil na to komedijo brez suflerke, brez vaj in brez vstopnine.

Dober mesec pozneje se je vršilo kratko zasedanje. — Kmalu v prvih sejah se je že izkazal poslanec Rogač temeljitega zagovornika interesov svojih volilcev. Njegove interpelacije, njegovi predlogi so vzbujali občo pozornost.

Z občinstvom se je pa zgodila čudna izprememba. Mirna, resna, preudarna beseda v Rogačevih političnih govorih je zbrisala vso komiko raz njegovo osebo in pred strmečo galerijo je stala mogočna postava novega politika. Vse se je divilo njegovim zmožnostim, le njegov ravnatelj se je bal, da bo škodovala resnoba izbornemu komiku v bližajoči se gledališki sezoni.

Ta bojazen je pa bila neutemeljena. Še nikdar ni nastopal komik Rogač tako sigurno kakor baš tačas. Bil je res umetnik. Vsako ulogo je pogodil izborno. Dokazal je, da zna tudi resen politik biti dober komik.

In občinstvo? Oh, to ljubo občinstvo! Vsako jutro je dobival Rogač kopico pisem s podpisi in brez njih. V vsakem je bila sicer pohvala včerajšnjemu nastopu, toda ta pohvala je končala navadno z nasvetom, naj obrne hrbet komediji, ker napravi nekam čuden vtis na volilca, ako se mora smejati svojemu poslancu. Kot resen politik, ki si je prostovoljno nadel na svoja ramena tako težko breme ljudskega zastopstva, ne

sme skrbeti za smeh, sicer postane poslanec komična karikatura. Naj se raje posveti drami, v kateri ne more trpeti ugled resnega politika.

Zmota nad zmoto!

Ko je imel Rogač resne govore, se je smejalo občinstvo komiku in ko je nastopal v igri na odru kot komik, je videlo isto občinstvo v njem le poslanca.

In komik in politik sta izgubila vero v sebe, v svoje talente in v — občinstvo.

»Da, da, tako je! Kritika je vse!«

»Potemtakem zanikaš samostojno razsodnost čitajočega občinstva.«

»Nikakor ne! Jaz se ukvarjam že delj časa z reševanjem tega vprašanja. Tekom časa sem si ustvaril svoje nazore v tej zadevi in menim, da se ne motim. Pomisli! Nova knjiga je izšla; vsakdo jo bere in si napravi svoje mnenje o njej. Ta mnenja so si mogoče nekoliko podobna, navadno se pa zelo razlikujejo. Kritika pride, prava, priznana, strokovnjaška kritika, ki izjednači tako rekoč vsa različna mnenja. Nehote in nevede si izpopolni človek pod vplivom te strokovnjaške kritike svoje nazore o novem delu.«

»Meniš-li, da pišejo pesniki in pisatelji samo za kritike?«

»Vem, vem, da pišete za občinstvo in za ljudstvo! Pri tem pa vendar ne morete zabraniti, da bi ne bil med čitajočim občinstvom tudi javni kritik. Ta uredi, kakor sem že omenil, onim, ki so stvar že prebrali, njihovo mnenje in kaže drugim, ki stvari še niso brali, pravo pot do pravega razumevanja pisateljeve duše i. t. d. In slednjič, prijatelj Hilarij, priznani pisatelj, znani sotrudnik najboljših naših leposlovnih listov, tudi ti si gotovo vedno radoveden, kaj poreče kritika! Ako te ta pohvali, si zadovoljen in gotovo prebereš dvakrat, trikrat dobrohotno oceno, ako je pa kritika neugodna, no, potem te pač kritiki niso umeli, niso sledili tvojemu poletu in — stvar je končana. Sicer se pa tebi ni bati uničujoče kritike. Tvoje ime je že tako debelo tiskano v našem slovstvu, da lahko izdaš delo kateregakoli avtorja pod lastnim imenom. Uverjen sem, da dože-

nejo kritiki v tem delu misli, nazore, kakoršnih nisi imel ne ti, niti pravi pisec.«

»Veš kaj, Emil, kot zdravnik sklepaš iz omotice, mrzlice, utrujenosti in žeje na legar, iz ponavljajočih se krčev na padavico, iz zatečenega lica na zobobol. Pri tem se pa še vedno lahko motiš. V prvem slučaju ima bolnik huđega mačka, v drugem leži nevede na kaki šivanki, v tretjem slučaju je pa dobil klofuto. Tvoj prejšnji zaključek se mi pa zdi vendar-le presmel. Še pred par minutami si tako povzdigoval strokovnjaško kritiko, sedaj pa ji pripisuješ tako težke zmote. Saj nima potem podlage tvoja trditev, da je kritika vse!«

»Ne bođi čuden, Hilarij! Vztrajam slej ko prej pri svoji trditvi. Kritika je potrebna, ona je zvezda-vodnica, ki pelje človeka v Betlehem pisateljevega mišljenja. Prav lahko se dogodi, da gre sicer zvezda po svoji navadni poti proti Betlehemu, da se ustavi nad mestom, kjer je stal navadno Betlehem, toda — Betlehema ni več. Kritikov nočem razžaliti, dobro vedoč, da tiči njihova splošna in ne baš majhna napaka v tem, da jih splejejo znane okoliščine po nepravi poti do zgrešenega cilja. Si-li zadovoljen s poskusom, kdo od naju se moti? Jaz ti preskrbim rokopis, ti posodiš svoje priznано pisateljsko ime in prepričal se boš potem sám, koliko idej najde kritika v tvojem novem delu. Braniš se? Čemu? Tudi Napoleon je napravil tuptam kako neumnost, toda vkljub temu je ostal Napoleon, in njegovi vneti častilci pripisujejo celo te neumnosti ženijalnosti. Ti boš pa še na boljšem. Stvar prebereš sam in ako bo kaka gorostasnost, imaš še vedno izhod. Ni ti treba drugega, kakor zapisati pod naslov: pustni roman, pustna novela, pustna burka ali kar že bo to novo delo, in nihče ti ne more do živega. Nasprotno, še bolj se bodo poglobljali čitatelji in kritiki v spis, ker še ne poznajo od pustne strani tebe, resnega pisatelja, ki secira z mirno in sigurno roko človeško psiho.«

»Bodi! Zadovoljen sem s tvojim predlogom in povem ti, da me je komaj tvoj Napoleon pripravil do tega koraka. Pri-

nesi mi rokopis, naj se zgodi karkoli! Ali smem vprašati, kateri problem bo reševalo to moje najnovejše delo?»

»Na to ti ne morem določno odgovoriti, ker še sam ne vem ničesar, in pravzaprav ima po najinem dogovoru kritika nalogo, iztakniti problem.«

Tako sta se nekoč menila profesor Hilarij Kopriva in okrajni zdravnik dr. Emil Močivnik v svojem kotu kavarne, kjer sta se shajala redno vsak popoldan. Partija šaha, črna kava, par smotk, zanimivi pogovori o tem in onem — in kakor bi trenil, sta minili prijateljema dve uri. Od svetovne politike pa do čudnega benečanskega narečja kavarniškega pikola sta bila pretresla že skoro vse točke na raznih poljih in slučajna debata o kritiki in njenem vplivu se je zaključila z že omenjenim namenom.

Dr. Močivnik je zapustil z urnimi koraki kavarno. Deloma je hotel preprečiti s svojim odhodom, da se njegov prijatelj skesa, deloma se mu je pa mudilo k tovarišu dr. Gruđnu, asistentu pri deželni norišnici, da si preskrbi čimpreje rokopis.

»Servus, kolega! Kaj te je prignalo ob tej nenavadni urt k meni?« S temi besedami je sprejel dr. Gruđen došlega prijatelja.

»Res je, da se vidiva pri kosilu in večerji, toda bolje je, da ostane to, kar ti imam zaupati, med nama.«

»Tajnosti torej! Kar sedi in izprazni svoje srce!«

»Ali mi nisi pravil pred kratkim časom o nekem novodošlem pacientu, ki si domišlja, da je plodovit pisatelj in ki popiše vsak papir s svojimi idejami v vezani in nevezani besedi?«

»Da, to je Marko Pisk, trideset leten diurnist. Pred enim mesecem je prišel v naš zavod. Menda mu ni pomoči. Svoj čas je začutil v sebi pesniško žilico, spisal lirično pesem, poslal jo priporočeno leposlovnemu listu v natis in usoda je hotela, da se je zgubilo to priporočeno pismo, za katero mu je plačalo

poštno ravnateljstvo dvajset kron. Ta odškodnina je revežu še bolj utrdila mnenje v njegov pravi pesniški poklic, pesnikoval je na vse pretege, pisal romane, novele, drame, dokler se ni tako daleč spozabil, da je poslal ministrskemu predsedniku v službenem ovitku in prosto poštnine navdušeno odo »Sodniške počitnice.« — Sedaj je pri nas. Krotek kakor malokdo! Skoro nikakoršnih sitnosti nimamo z njim.*

»Hvala ti na pojasnilu! To bo pravi mož zame! Veš, rabil bi v najkrajšem času eno njegovih del. Zadržič si mimogrede omenil, da si prebral nekaj njegovih stvari. Sodim torej, da hraniš ti njegove rokopise.«

»Nisi se zmotil, Emil! Pazimo sicer nanj, toda on že stakne vse priprave. Svoje spise mi sam prinaša v pregled, ali jaz mu jih kratkomalo zaplenim. Ker ni imel pred par dnevi papirja, je prisilil svojega tovariše učiti se verzov na izust. Še druge nam pokvari s svojo muzo! Tukaj-le v tem predalu so njegovi spisi. Prebral sem jih, ker sem študiral njegovo bolezen. Tu je sonet na nezakonskega tasta naše kuharice, nezakonskega menda zato, ker ni poročena, tu balada na prežgano juho, tu črtica s komičnim naslovom: Preiskovalni dežnik s polomljenim sodnikom, tu pa drama, ki mi še najbolj ugaja radi skrajno originalne konfuznosti. Prebral sem jo. Toliko še vem, da sem moral iskati utehe in zdravila v dveh kozarčkih medicinalnega konjaka.«

»Stoj, ne govori dalje! Prepusti mi drámo! Uverjen sem, da ustreže mojemu namenu, o katerem te že pravočasno obvestim. Rokopis dam prepisati, ker vem, da bi ga ti težko pogrešal v svoji zbirki. Pisku pa izposluj na moj račun kak prlboljšček bodisi v hrani, bodisi v smotkah, če je kadilec! Sedaj pa moram domov! Doma imam še nekaj pelinkovca za vsako možno slabost pri prebiranju te najnovejše Hilarijeve drame.«

»Piskove, hočeš reči. Čemu si omenil Hilarija?«

»Zmotil sem se! Sicer pa zveš vse o pravem času. Do tedaj pa molči! Servus!«

»Servus! Na svidenje pri večerji!«

Toda dr. Močivnika ni bilo k večerji. Njegova odsotnost se sicer ni opazala, češ zadržan je radi nujnih opravkov kot zdravnik. Dr. Gruden se pa le ni mogel otresti pojavljajoče se zveze med Piskovo dramo in Močivnikovo odsotnostjo.

Kakor hitro je prišel dr. Močivnik v svojo sobo — med tem časom se je bilo že zmračilo — si je prižgal luč, legel udobno na zofo, prižgal si fino smotko, vzel Piskov rokopis v roke ter bral.

Mirno je bilo in tiho v sobi. Taka tišina vlada v naravi pred nastopom orjaških elementarnih sil, tak mir kraljuje par ur pred izbruhom pripravljene in dogovorjene revolucije. Je-li označevala tišina v Močivnikovi sobi elementaren in revolucionaren preobrat na dramatičnem polju? Kdo ve? Mogoče!

»Samum, zgodovinska drama v treh dejanjih.« — Tako se je glasil naslov.

»Naslov ni slab!« si je mislil dr. Močivnik.

Osebe: Ranzas IV., egiptovski kralj; Steinheil, njegova žena; Halleyev Komet, njun sin; Niagara, njuna hči; Epski Trohej, kometov prijatelj; Azijatska Kolera in Lastovica, kraljičini služabnici; Terno, Cook, Rožmarin in Esperanto, ministri; Strelvod in Kolumbov Konj, pregledovalca računov; diurnist, kompanija Aleksandrov Velikih, ena Figa in Prestopno Leto. — Dejanje se vrši v torek. Letnica in kraj sta postranski stvari.

Nemo je vstal dr. Močivnik, stopil k omari in se pokrepčal s požirkom pelinkovca. Ko se je prepričal s pozornim pogledom naokrog, da je še v svoji sobi, in z iglinim zbodljajem v stegno, da še živi, je pričel misliti in razmotrivati.

»Kaj, vruga, se mi je prej tako čuden zdel ta kaos sodelujočih oseb v tej izvirni drami? To je originalna ideja in neznan Marko Pisk je prekosil že najslavnejšega francoskega pisatelja, Edmonda Rostanda, ki je ugladil novo pot na dramatičnem polju s svojo kuretinsko drama »Chantecler«. Pisk se

ni omejil samo na živali, vpletel je še druge zemeljske in nadzemeljske stvari v svoje pustno delo, da, celo ljudje, znane zgodovinske osebe nastopajo! Ako je od vzvišenega do smešnega samo en korak, mora biti tudi od smešnega do vzvišenega, do ženijalnega en sam korak! In ta korak je menda napravil Pisk s svojo dramo. Svojemu prijatelju Hilariju pa privoščim kot dozdevnemu dramatiku vso slavo. Radoveden sem na dejanje. Prej ne odidem z doma, da preberem celo dramo. Do večerje imam itak še dve uri.«

In dr. Močivnik je bral. Četrta za četrto je minevala. Le tupatam se je izvil pazljivemu bralcu vzklík navdušenja, vzklík presenečenja in v lučinem svitu blesteča se solza pritajenega veselja je porosila njegovo rdeče lice. Zdaj pa zdaj je segel po steklenici pelinkovca, da si utrdi šibki želodec, in pelinkovec, še bolj pa drama, sta ga slednjič v zadnjem prizoru tretjega dejanja, ko sede diurnist na izpraznjeni prestol egipčanskih kraljev kot Ramzes V., tako omamila, da je zaspal ob prižgani luči z rokopisom v roki. Sanjalo se mu je, da ga lovi kolera, a on jo končno zabode z Eiffelovim stolpom, s katerim si je malo prej trebil zobe.

Temna, pozna noč je že bila, ko se je zbudil dr. Močivnik iz težkih sanj. Plašno se je oziral na vse strani, in komaj pogled na zadnji podčrtani stavek v Piskovem rokopisu: »Bog te živi, rasti in cveti!« — s temi besedami so namreč pozdravili ministri svojega novega kralja, diurnista Ramzesa V. — ga je popolnoma vzdramil. Pogledal je na uro.

»Kaj že pol dveh? Čas je, da zlezem v posteljo. Še danes dam dramo prepisati. Izpremeniti itak ne bo treba mnogo v rokopisu, namesto naziva zgodovinska drama bo stala: pustna komedija, dostavijo se še »Vse pravice pridržane« in stvar bo v redu.«

Pet, šest dni je pripravljajl dr. Močivnik pri običajnih popoldanskih sestankih v kavarni svojega prijatelja Koprivo

na njegov umotvor. Kdor noče, da bi mu škodil strup v večji količini, naj se mu privadi polagoma! To je dobro vedel dr. Močivnik, zato je razodeval vsak dan Hilariju kako skrivnost iz komedije, dokler je ni zahteval Kopriva sam v pregled.

Dva dni ni bilo profesorja Koprive v kavarno. Komaj tretji dan je prišel.

»Vendar si prišel! Bal sem se že, da si mi odpovedal prijateljstvo. Naj-li pripisujem tvojo odsotnost vplivu komedije?« Tako ga je pozdravil dr. Močivnik in mu segel veselo v roko.

»Stori, kar hočeš! To ti pa povem, da je moral spisati to delo - norec, in če si ti spisal, si ...«

»Norec! Le reci! Nič ti se zamerim. Že v tem tiči tvoje priznanje in tvoje navdušenje. Ali se še spomnjaš, kako sva se menila tu na tem mestu pred kakimi štirinajstimi dnevi o novem romanu nemškega pisatelja, Oskar Bauma? »Življenje v temi«, se odigrava v zavodu za slepce. Junaki v romanu so sami slepci. Pisatelj je vse krasno pogodil, ker je bil tudi on slep. Ali bi se mogel tako vživeti v življenje teh nesrečnih ljudi kak drug pisatelj, ki ima zdrave oči, ki gleda in vidi zunanji svet? Ne, vsaj po mojem mnenju ne! Ako trdiš sam, da je spisal to komedijo norec, ti ne izostane zaželjeni uspeh. Baum je popisal življenje in čuvstvovanje slepcev kot slepec, tebi kot treznemu, pametnemu zdravemu pisateju se je pa posrečilo naslikati v markantnih potezah nazore norcev. Kdo ima torej več zaslug, Baum ali ti?«

»Ne razgrevaj se preveč, dragi Emil! Moj sklep je že gotov. Komedija mi celo zelo ugaja radi originalnosti, če tudi je postavil neznani mi pisec vsa pravila o enotnosti časa in dejanja na glavo. Utemeljenosti tega dela s psihologične strani niti ne omenjam. Sicer je pa to le pustna komedija in človek gotovo ne bo pisal kakih sentimentalnih stvari za pustni torek, ko vse nori in ko bi celo stari Diogen zaplesal s svojo svetilko iščoč pametnih ljudi!«

»Hilarij, sedaj mi ugajaš! Odpuščam ti celó tvoje literarno delo, ono mislim, katero je izhajalo v podlistkih pred približno petnajstimi leti! V tem romanu si ugonobil v svoji mladeniški krvoločnosti vse osebe in si menda izposodil še par oseb iz svojega drugega romana, da je le bilo več krvi in več pogrebov. Še dandanes se ne morem otresti mnenja, da te je bilo tedaj podkupilo kako pogrebno društvo. Sedaj pa sprejmi prve čestilke k svojemu najnovejšemu delu! Želel bi, da osrečiš z njim naš narod baš na pustni torek!«

Kakor dogovorjeno, tako se je tudi zgodilo. Z največjim veseljem je sprejel založnik novo komedijo. V svrhu uspešne reklame je obvestil, še predno je bila stvar dotiskana, vse časopise, da izide v najkrajšem času najmodernejši umotvor občeprijubljenega in marljivega pisatelja Koprive.

»Najmodernejši umotvor« so se muzali skleptiki prebravši reklamo vest »je navadna fraza podjetnega založnika.«

»Vemo, vemo!« so odgovarjali očitni častilci pisatelja Koprive, »toda v tem slučaju ni fraza. Ej, Kopriva ne pozebe, on je in ostane prvak in vodnik moderni naši literaturi!«

In vsi, navdušeni privrženci pisateljeve muze, skleptiki in celo nasprotniki nadarjenega modernista, so željno pričakovali, da poteče od založnika v časopisih obljubljeni »najkrajši čas«.

Založnik je bil res mož-beseda, kajti koncem meseca prosinca je bila komedija že izročena javnosti in — kritiki.

Sledile so ocene.

Tako so pisala »Nova pota«, leposlovni mesečnik:

Hilarij Kopriva. Samum. Pustna komedija v treh dejanjih. Založil Avg. Zgonik. Cena K 2.50. — S tem svojim delom nas je v resnici iznenadil naš dični Kopriva! Mnogo smo sicer od njega pričakovali, toda s to komedijo je pisatelj ta pričakovanja kar nadkrilil. Marsikateremu čitatelju morda ne bo prvi hip vse jasno; našli se bodo tudi ljudje, ki si bodo v simulfrant

ogorčenosti pulili lase ter vzklikali patetično: »Kam prispemo, ako se nam bo dajala taka hrana?!« Pri nas je že tako! Naša književnost napreduje počaši, korakoma, in vsakdo hoče videti ta korak. Ako pa pride ženijalen pisatelj, ki se je napil božanske studenčnice Hipokrene, kateri ima samo to napako, da se je rodil za cel človeški rod prezgodaj, in ako napravi na našem literarnem polju namesto običajnega, odmerjenega koraka velik skok, joj, to je že ogenj v strehi! Omajalo se je namreč naše ozkosrčno konservativno stališče. »Korak in ne skok!« Pod tem geslom smo »napredovali«, in ni čuda, da so se morali mnogi naši talenti vdati temu geslu, ako niso hoteli ostati osamljeni in — brez bralcev! Temu našemu zastarelemu geslu, katero bi pač pristojalo staremu, sivolasemu starčku, ne pa tako mlademu, čilemu narodu, kakoršen je naš, je napovedal tudi Kopriva ljut boj s svojo komedijo »Samum«. V njej simbolizuje pisatelj te naše starokopitne nazore v osebi Ramzesa, katerega si mi predstavljamo le kot preperelo, v razne pergamentne ovoje zavito mumijo. Pogumni diurnist — simbol pridnega pisatelja — odstrani starega Ramzesa za vedno z radikalnim sredstvom, namreč s pomočjo kraljčine služkinje, Azijske kolere, kakor bo premagal enake radikalno tudi Kopriva s to svojo komedijo naše stare tradicijonelno - neumne predsodke, uveljavljajoč novo geslo: »Skok in ne korak!« in se postavil novi struji na čelo. Želimo pisatelju, da vztraja na tem mestu kot ljut nasprotnik ne samo nazadnjaštvu, temveč tudi prepočasnemu napredovanju. Sicer pa uvaža pisatelj naše malenkostne nazore, zato si je dovolil označbo: »pustna komedija«, češ, za vse one, ki me ne bodo umeli, bodi to moje delo le pustna komedija!

O najlepših mestih te komedije, o mojstrski narisanih značajih, o visoki dikciji o neprisiljenem humorju izpregovorim v prihodnji številki obširneje. Za sedaj morem le toplo priporočati to znamenito delo širšemu občinstvu. Berite in uživajte!

T. B.

Drugi list »V prostih urah« je priobčil sledečo oceno:

Hilarij Kopriva. Samum. — Otrok, ki je preživel svoja leta v bedi, ki pozna le nizko, umazano sobo, mora imeti, ko pride prvič na solnčno livado, kjer je vse v cvetju, kjer letajo metuljčki od cvetlice do cvetlice, kjer prepevajo krilati pevci, približno enake občutke, kakoršne sem imel jaz, ko sem brač pustno komedijo »Samum«. Nekaj novega v naši literaturi! To je znamenit dogodek. Osebe so nove, dejanje novo, a resnica, katero izraža Kopriva v tem svojem spisu, je stara. Zdi se, kakor bi bil oblekel pisatelj tej stari resnici popolnoma novo, lepo obleko, katera jo je takoj pomladila za nekaj tisočletij. Ta komedija je ena najfinejših satir na visoko državno politiko in sicer v vseh državah in v vsaki dobi, kar je označeno z opombo, da sta kraj in letnica postranski stvari. Tu je kralj, ki ima štiri mogočne ministre. Rekli bi lahko, štirje vladarji imajo brezvplivnega slugo. Terno-justica, Cook-finance, Rožmarin — minister rojak in Esperanto — zunanje zadeve. Kako so vsi izborni naslikani! Posebno ona debata v minister-skem svetu, ko gre za izgon Epskega Troheja iz države! Zaman se trudi zanj Rožmarin, Trohej mora zapustiti gostoljubno streho svojega prijatelja, z njim beži pa še lepa kraljična, Niagara. Čemu naj je pa državam poezija? Vojak se bolj ceni od najlepšega junaškega eposa, toda s poezijo izgine tudi lepota, veličastnost, Niagara. Hudega popra je natrosil merodajnim činiteljem pisatelj s to satiro, ki bo pa žalibog ostala brez uspeha. Dvakrat, trikrat bodo kihnili činitelji in stvar se bo razvijala v dosedanjem tiru. Dasi je ta komedija namenjena pustnemu torku, hrani v sebi vendar-le resnico sledeče pepelnične srede »Memento homo!«

Prepričam sem, da bo moralo premagati naše dramatično društvo mnogo ovir, hoteč vprizoriti to pustno komedijo. Sodelovati bodo morali pri sestavi garderobe vsi, ki imajo zdrave ideje. Uverjen sem, da se bosta trud in-potrošek izplačala,

kajti gledišče bo pri vsaki predstavi razprodano. To storiti smo pa tudi dolžni svojemu staremu znancu, odličnemu pisatelju Koprivi, ki je stopil s tem svojim delom prvič na dramatično polje. Naj se ne trdi o nas, da je našel velik moment male ljudi!

— n — a.

Zopet sta sedela prijatelja Hilarij in Emil v kotu prostorne kavarne.

»S tem poskusom si me popolnoma prepričal, da vplivajo na sodbo slehernega človeka razne okoliščine. Ako so te nepravde, je tudi sodba nepravda. Saj pravim, da ne razumeš samo seciranja človeškega telesa, marveč da si tudi mojster v spoznavanju človeške duše! Toda dovolj poklonov! Povej mi resnico, si - li spisal ti komedijo?« In radovedno je uprl profesor Hilarij svoje oči v prijatelja.

»Ne! Komedijo je spisal norec!« Počasi je poudarjal dr. Močivnik vsako besedo, obraz mu je bil resen, le okrog usten mu je igral komaj viden, šegav smehljaj.

»No, seveda, še vedno ne moreš pozabiti moje nedavne opazke! Torej šalo na stran! Saj ni več tajnost! Toliko mi že lahko zaupaš, da bom vsaj vedel, kdo je spisal moje slavno delo.«

»Ostajam pri svojem prejšnjem odgovoru! Samum je spisal Marko Pisk, nekdanji diurnist, sedaj pa pacient mojega tovariša dr. Grudna v tukajšnji deželni norišnici!«

»Kaj? Prijatelj, ali sanjaš, ali se ti meša? Norec naj bi bil spisal to delo? Emil, ne muči me!« Hilarij je postal bled, z roko se je oklenil svojega prijatelja in ga pogledal tako miho, da bi se bil ta najraje zlagal ter vzel vso zadevo nase.

»Vidiš, kako si čuden! Ne vznemirjaj se verdar! Na te so sedaj vsi pozorni in vsa kavarna je opazila tvoje vznemirjenje! Glej, takrat si bil res uganil, da je spisal komedijo norec, toda ker si še vedno mislil, da sem jo spisal jaz, si si bil ustvaril

neprave okoliščine in na tej napačni podlagi sezidal svojo sodbo. Slabe premise rode vedno slab zaključek! Jaz sem bil prepričan, da bi ti ne bil posodil svojega imena, ako bi bil vedel, da je spisal toli slavljeno komedijo pravcati norec. In vendar so se zasledile v tej komediji take ideje, kakoršnih gotovo ni imel pisec! Pomisli: boj proti konservativnim nazorom na našem leposlovnem polju, satira na vladno politiko, in če počakamo še nekaj časa, iztaknejo čitatelji še druge skrite ideje. Sicer sta pa tvoja jeza in tvoja žalost neosnovani. Pustna komedija naj te ne razburja! Stvar ostane tajna. Sedaj pa moram iti. Da si mi zdrav, prijatelj Hilarij!

ŽLAHTOMANIJA.

Dragi prijatelj!

Obračaj pismo, kakor hočeš, pismo Ti prihaja iz Amerike, iz New-Yorka, in pisec tega pisma je Tvoj prijatelj Franc Rak. Ne slaba vest in polni žepi, ne obupne razmere in nestrpni upniki me niso prisilili do tega koraka. Ne! Da sem zapustil svojo staro domovino in si poiskal nove, je zakrivila čudna bolezen mojih prijateljev in znancev, bolezen, katero so imeli drugi, a je hotela mene ugonobiti.

Toda le počasi! Vse ti razjasnim. Neka skrivnostna moč me sili k temu, vse moram zaupati osebi, za katero sem izbral Tebe, dasi si stal tudi Ti v vrstah onih ljudi, ki so me preganjali s svojo boleznijo. Izpričati pa moram na tem mestu, da si stal Ti v zadnjih vrstah in to je najbrže vzrok, da pišem Tebi to pismo.

Pred dvema letoma sem začel spoznavati človeštvo od popolnoma nove, povsem neznane mi še strani. Prej nisem na to pazil. Mogoče sem bil tudi sam tak, kakoršni so bili in so še vedno drugi. Prvo spoznanje me je pa iztreznilo, strgalo mi hipoma gosto mrežo raz oči, začel sem opazovati in — trpeti.

Pomisli, ljudje imajo manj iskati povsod sorodnike, oziroma ne vidijo v tej ali oni osebi nje same, pač pa edino le bratranca, nečaka, strica, sploh sorodnika kake druge osebe. To bolezen sem krstil za »žlahtomanijo«. Ako bi uvaževal edino le moj slučaj, bi jo lahko imenoval Rakitis, toda bolezen je splošna, zbog tega je tudi ne smem imenovati po sebi.

Rak je ime, ki ni zastopano v veliki meri pri našem narodu. Jaz sam nimam sploh nobenega sorodnika. To sta dejstva, in vkljub obema sem zaslovel v najkrajšem času kot mož z najbolj številnim sorodstvom.

Nekoč si je pustil patentovati neki Rak svojo iznajbo: menda novo strgalo za korenje. Ta napredek so zabeležili vsi gospodarski listi in kmalu so me začeli popraševati moji znanci, sem-li v sorodu z izumiteljem. Zanimal sem, a nihče mi ni tega verjel. Človek je že tak: raje ne verjame, kakor bi se motil v svojih sklepih. In naprtili so mi bratranca z opazko, da se mi ni treba sramovati radi tako prozaične iznajdbe.

Kmalu na to je izšel v našem dnevniku kritično pisan uvodnik. Podpisan je bil — Rak. Prepričan sem še dandanes, da je bil to psevdonim. Ker je dopisnik z gorečo bakljo posvetil v nekatere temne kote našega gospodarstva, so mnogi le meni zamerili, da imam takega strica. Nič ni pomagalo moje zatrdilo, da nisem v nikaki sorodniški zvezi z dopisnikom. Dobil sem — hočeš, nočeš — še strica.

Pri zrakoplovni tekmi o priliki razstave si je priboril neki Rak tretjo nagrado za svoj vzlet v višino. Ni dobil mnogo, menda 2000 kron, in kmalu bi bil moral plačati jaz v proslavo velikih uspehov svojega sorodnika skupno večerjo. Dokazoval sem zopet, da ni to moj sorodnik, ker se ni povspel do tedaj še noben član naše rodbine do kakega višjega mesta. Moj trud je bil brezuspešen. V očeh svojih znancev sem postal umazan skopuh, ki zatajuje svoje sorodnike ramo radi skromne večerje.

To mnenje o meni se je pa kmalu izpremenilo. Listi so poročali, da so umorili divji Indijanci v Argentiniji češkega učenjaka-raziskovalca in njegovega slugo — Raka. Moji prijatelji in znanci me tedaj niti vprašali niso več, sem-li s to žrtvijo v sorodu. To je bilo že samo ob sebi umevno. Nemo so mi tupatam stisnili v znak sožalja roko, prepustivši me tužni žalosti,

jaz sem se pa veselil, da sem bil rešen vsaj odgovorov raznim vprašanjem.

Prezgodaj sem se veselil. »Zlahtomanija« je stopila le v drugi štadij, ki je bil še hujši od prvega. Vsak Rak je bil moj sorodnik. Za moje mnenje se nihče ni brigal.

Tako sem prišel do zelo pestrega sorodstva. Falirani trgovec Rak, ki je zbežal z lepo vsoto upnikom in pravici, detomorilka Rakova, ki je zadušila s predpasnikom svojega novorojenčka, mladenič Rak, ki je zabodel v vaškem prepiru radi fletnega dekleta svojega tekmeca: vsi, vsi so bili moji sorodniki. Znanci so me pomilovali, kadar me ni bilo v njihovi družbi, radi teh nesreč v sorodstvu. Drugače so se pa molče čudili moji moralni sili, češ kako da me še niso bili potrli tako hudih udarcev ljute usode.

Nekaj časa sem se smejal temu nememu sočutju. A kmalu me je minil smeh. Nezasluženo sočutje ubija človeka. Gledati vedno le solzne oči, čutili vedno in vedno v svoji roki tresočo se roko žalostnega prijatelja; kamorkoli sem prišel, povsod veliki oziri na moje prikrito, notranje trpljenje, na moje srčne in duševne boli, vsega tega nisem mogel več prenašati. Po nedolžnem so me obsodili in trpel sem ne toliko radi obsodbe, pač pa radi njene neutemeljenosti. Dopovedati, razložiti tem čutečim srcem njihove zmote glede sorodništva, nisem mogel, saj bi me niti ne bili poslušali v svoji brezmejni samaritanski ljubezni do nesrečneža.

Koliko sem pretrpel, si ne moreš misliti. Ni čuda, ako napravi človek v takem položaju kako neumnost. V listih sem priobčil »Poslano«, da nimam sorodnikov, da odklanjam vse Rake i. t. d. Za to vsebino je bilo seveda uredništvo odgovorno le toliko, kolikor zahteva tiskovni zakon. Uspeh je bil ničev. Takoj drugi dan na vse zgodaj si me Ti, dragi prijatelj — še sedaj Ti skoro ne morem tega odpustiti — vprašal mimogrede, je-li mogoče kateri mojih sorodnikov uvrstil včerajšnje »Poslano« v liste. Torej celo jaz sem moral biti s sabo v so-

rodu. To mi je bilo preveč, stisnilo mi je takorekoč potni list za Ameriko v roke, in sedaj sem tu.

Upam, da se kmalu vživim v nove razmere. Radoveden sem, če še strašijo Raki po stari domovini. Naj le strašijo, mene né morejo več vznemiriti.

Prijateljski pozdrav!

New-York, 17. marca 19...

Franc Rak.

Dragi prijatelj!

Komaj dober mesec sem tu in že Ti lahko poročam, da je Amerika Evropa v drugi popravljeni izdaji, vsaj kar se tiče mene in žlahtomanije. Ušel sem samo domovini, nisem pa ušel ljudem, ki so povsod enaki. Je-li to samo moja smola, moje prokletstvo, ali sem pa samo jaz tako občutljiv za te pojave bolne zvedavosti in radovednosti?

To pismo Ti pišem iz bolnišnice. Po enem mesecu sem si toliko opomogel, da držim vsaj svinčnik v roki. Kosti me pa tako bole, da bi najraje žvižgal samih bolečin.

Vse Ti hočem popisati! Kmalu po svojem prihodu v Ameriko sem šel v obče znano zbirališče naših rojakov. Predstavil sem se in še predno sem končal, so me že prekinili od vseh strani, češ da jim je znan namen mojega prihoda, naj le uredim zapuščino po svojem sorodniku, ki je bil vsem dober znanec. Vse mesto je bilo ogorčeno nad zamorcem, ki je ubil z drzno roko priljubljenega posestnika — Raka. Zamorca je takoj na licu mesta linčalo razjarjeno ljudstvo. Vsi listi so bill že podrobneje opisali ves dogodek.

Po treh dneh svojega bivanja v popolnoma tujem mestu sem že imel novega sorodnika. No, k sreči je bil ta že mrtev, in toliko vem, da nisem delil tačas z omizjem splošne jeze na zamorce.

Amerika vsekakor prekaša Evropo v vsakem oziru. V večernih listih je bilo že dolgo poročilo o prihodu sorodnika zamorčeve žrtve. Moji novi znanci, ki so še hujši žlahtomani od svojih evropskih kolegov, so mi dajali nasvete, vpisali me v razna protizamorska društva — jaz, revež, sem pa jel misliti na brooklinski most in na hladno smrt v morskih valovih.

Vsa zadeva umorjenega Raka se je menda uredila brez mene. Zaprl sem se v svojo sobo v dvanajstem nadstropju in užival tak blažen mir pred raznimi Raki, da sem se že bil popolnoma potolažil.

Zadnje nedeljo sem se pa udeležil nekega shoda, ki je bil sklican proti nameravani ustanovitvi krušnega trusta. Z izvršitvijo te nakane bi bili prizadeti vsi nižji sloji, saj je že itak vladala velika draginja kruha.

Po shodu so me v večernih urah nabili neznan storilec v samotni ulici in komaj drugi dan sem se vzbudil iz omedlevitve v bolnišnici. Tu so mi tudi povedali, zakaj sem bil zavrtno napaden.

Le poslušaj! Nov izbruh žlahtomanije.

Na shodu so rohneli razni govorniki proti nekemu Raku, veletrgovcu z moko in večkratnemu milijonarju, ki se je potegoval v prvi vrsti in z vso gorečnostjo za novi krušni trust. V dvorani me je najbrže opazil kak zborovalec, spoznal me, doznal seveda takoj moje sorodstvo z onim kapitalistom Rakom, zaupal to nekaterim svojim tovarišem, ogorčenje proti milijonarju in krušnemu trustu je doseglo vrhunec, in jaz sem zopet postal žrtev žlahtomanije.

Doma sem trpel le duševno, tu, v Ameriki, se je pa pridružilo duševnemu trpljenju še telesno.

Kako naj si pomagam? Ali teh Rakov še ni konec? Dolgo časa, dragi prijatelj, ne prenesem več takega življenja! Ne najdem-li v kratkem času izhoda, vedi, da je zahtevala nova bolezen: žlahtomanija svojo prvo žrtev. Sit sem vsega!

Kosti me bole, duša žalostna, meso pa kakor dobro nasekljan zrezek.

Zdravnik prihaja, da me zopet obveže.

Sklepam pismo!

Prijateljski pozdrav!

Tvoj nesrečni

New - York, 22. aprila 19..

Franc Rak.

Dragi prijatelj!

Naznanim Ti veselo vest, da nimaš več prijatelja Franca Raka. Ni ga! Franc Rak je izginil!

Kako je prišlo do tega, to moraš še zvedeti.

Skoro sem bil obupal v bolnišnici. S tako izkušeni polno preteklostjo sem se preveč vdajal sentimentalnim mislim. In to je bilo slabo! K sreči sem imel služabnika, dobro, pohlevno in postrežljivo dušo, ki me je tolažil in mi hladil telesne in duševne rane.

Imel je pa vendar-le napako. Ime mu je bilo Rak. Nekega dne, ko sem že precej okreval, me vpraša, če sva si mogoče v sorodu.

Dovolj mi je bilo! Ušel sem! Na poti v Chicago sem si bil izdelal načrt. Posrečil se mi je popolnoma. Potom poslanštva sem si preskrbel nov priimek. Stalo me je precej, pa kaj to! Rak nisem več, sedaj se imenujem Franc Radium.

Franc Radium! Zapomni si dobro! Radium pa zato, ker je ta prvina najhujši sovražnik bolezni: raka, Rak je umrl, živel — Radium!

S tem svojim novim priimkom se sedaj gibljem popolnoma svobodno. Sicer se še dobe ljudje, ki me pomilujejo, da nimam nobenih sorodnikov, ker vedo, da je še precej nenavađen ta moj priimek. Njihovo pomilovanje je tudi nekak bolehav po-

jav, rekel bi skoro, negativna žlahtomanija. Toda to me ne briga, saj vem, da računajo sedaj vsi z mano kot takim in ne računajo več z bratom mojega brata, bratrancem mojega bratranca, nečakom mojega strica i. t. d.

Kar sem sem! Per aspera ad — Radium!

Sedaj pa grem k seji pripravljalnega odbora za prihodnji piknik. Vesel sem! Srečen sem! Zdi se mi, da sem prerojen.

Tebi in potom Tebe izroča vsem svojim prijateljem in znancem v stari domovini

prisrčne pozdrave

Chicago, 7. junija 19..

Franc Radium.

LJUDSKI GLAS - BOŽJI GLAS.

Pred zrcalom si je vezal Grmek kravato. Pogledal je nato na uro. Še petindvajset minut. Dovolj za zajtrk. Sedel je k mizi in čakal gospodinje.

»Dobro jutro, gospod Grmek! Saj nisem pozna?!« s tem pozdravom je postavila gospodinja kavo na mizo.

»Nikakor ne, časa imam dovolj!«

»Oprostite potemtakem, gospod Grmek, da vas nekoliko zadržim. Že osemtrideset mesecev stanujete pri meni in domišljam si, da sem zaslužila vsaj trohico vašega zaupanja. Vaš molk me je pa zares užalil.«

»Ne razumem vas, gospa! Ničesar si nimam očitati!«

»Ne? Vsi drugi so prej zvedeli novico kakor pa jaz, vaša dolgoletna gospodinja. Mene pa kaj takega gotovo bolj zanima kakor druge, že radi te sobe.«

»Ničesar ne vem! Novica? Soba? V kaki zvezi bodi vse to?«

»Ali niste obhajali pred par dnevi svoje zaroke?«

»Zaroke? S kom pa?«

»S hčerko sodnega nadsvetnika dr. Mlakarja.«

»Kaj, dr. Mlakar ima hčer?«

»Dve celo, starejšo Mileno in mlajšo Slavico.«

»Jaz sem se seveda zaročil z mlajšo Slavico, kaj ne?!«

»Ne, s starejšo.«

»Hvala vam za pojasnilo, a o tem še nisem bil poučen!«

»Vas je pa tudi sama šala! Še petelin manjka, da bi dvakrat zapel, ker trikrat ste že zatajili svojo zaročenko.«

»Petelin v rižotu, potresen s parmežanom. To bi se prilegilo!«

Molče se je odstranila gospodinja.

»Torej zaročen sem. Z Mileno, starejšo hčerjo nadsvetnika dr. Mlakarja. Škoda, da nisem vprašal gospodinje, je-li Milena blondinka ali črnolaska, vitka kot jelka ali debela kot čeber. Večkrat igram z njenim očetom v kavarni šah, toda došle so mi bile njegove družinske razmere popolnoma neznanе. In po besedah gospodinje je ona sama zadnja zvedela to novico. Potemtakem mora biti že vse mesto polno moje zaroke in samo zaročenec in zaročenka ne vesta še ničesar. Da mi ljudje pri tej draginji ne privoščijo samskega stanu! Kakor bi bli kmetsko dekle, me zaročujejo. O priliki se pa moram vendarle seznaniti z gospodično Mileno. Radoveden sem, kak okus mi pripisuje ljudstvo!« tako je modroval Grmek sam s sabo. Pogled na uro ga je vzdignil.

Grmek si je bil ustvaril tekom let lastno naziranje. Filozofija je bila sploh že od nekdanj njegov Benjaminček. Vsaki stvari je izkušal priti do dna. Smotreno opazovanje mu je služilo kot nož, s katerim je seciral dušo in srce posameznika in ljudstva. Večkrat se je prepričal o resnici reka, da je ljudski glas božji glas. Kar ukrene zdravo, preudarno, nepokvarjeno ljudstvo, ni zametati, in njegov glas bodi za vsakogar pravec njegovemu nadaljnjemu delovanju. Ljudsko mnenje je kakor poslednjica pri vzporedniku sil. Več ljudi več ve, in kar sklenejo, ima trdno podlago.

Tudi v tem slučaju, v slučaju zaroke, je prišel Grmek na potu v svoj urad do enakega zaključka. Sklenil je poslužiti se prve prilike in se seznaniti z gospodično Mileno. Ljudskemu glasu ni hotel staviti ovir, ker bi se utegnilo to bridko maščevati. Tudi za načrt ni bil v zadregi. Koj popoldne povabi svojega soigralca na nedeljski izlet, češ da je izteknil dobro vino. Nadsvetnik ni sovražil — tako je sodil Grmek po raznih opazkah med igro — dobre, pristne, rujne vinske kapljice.

»Seveda, če se človek ženi, že lahko pride četrť ure prepozno v urad!« se je pošalil njegov tovariš Hočevar.

»Prosim, samo dvanajst minut!« mu je odvrnil Grmek. Bil je židane volje.

»Kaj pa pravi gospodična zaročenka?«

»Nič, ker ji vsako besedo zamorim s poljubi!«

»Tvoja odkritosrčnost mi pa res ugaja!«

»Nič manj kakor meni tvoja radovednost!«

»Nisem toliko radoveden, a jezi me, da mora človek, ki sedi že tri leta v isti sobi s tovarišem, zvedeti tako novico od drugih oseb. Kaj si se bal, da bi moral plačati fantovščino? Ta lepa navada sicer polagoma izginja, toda....«

»Nič toda! Če si moj prijatelj, povej mi, s katero si me pa ti zaročil!«

»Jaz zaročil? Ali nisi bil predvčerajšnjim pri dr. Mlakarju na večerji? Sicer pa čestitam! Izobraženo, zabavno dekle, bo imela tudi lepo doto!«

»Blondinka ali črnolaska?«

»Črnolaska. Do sedaj je bila pri neki bogati teti na Dunaju.«

»Stara?«

»Kdo, teta ali nečakinja? Za prvo ne vem, druga bo imela približno edenindvajset let. Zakaj se pa norčuješ z mano in me izprašuješ? Hinavec!«

Po določenem načrtu je jadral Grmek do cilja. Partijo šaha je nalašč izgubil. Njegovo raztresenost je moral opaziti celo njegov soigralec. To nepazljivost mu je tudi očital po končani igri.

»Kaj hočete, gospod nadsvetnik! Preveč se veselim jutrišnjega izleta. Bajе izborna kapljica! Rizling! Pot senčnata, ne preprašna.«

»Kam pa?«

»V Zalilog h Kavčiču!«

»Tudi jaz pridem s svojima hčerama. Nekaj razvedrila si že lahko človek privošči! Na svidenje!« —

Grmek je že sedel davno pod senčnim kostanjem sam pri mizi. Večkrat se je ozrl na pot. Ni jih še bilo. Mogoče je pa dobil nadsvetnik drugo družbo? Mogoče je zaspal? Sicer je pa on sam prišel mnogo prezgodaj. Vino je bilo dobro, vsaj v tem oziru se mu ni bilo treba bati blamaže.

Aha, že gredo! V žepnem zrcalu je pregledal Grmek še enkrat svojo frizuro, popravil si kravato in si zavihal brke. Že od daleč ga je opazil nadsvetnik. Naravnost k njegovi mizi jo je mahnil.

Običajno predstavljanje. Ljudstvo mu ni pripisalo slabega okusa. Milena je bila za res lepo dekle. Ne premočna, ne presuha. In kako se je dalo klepetati z njo! Mala sestra je dobila pri sošednji mizi svojo sošolko in šli sta nabirat cvetlice. Oče je užival, utrujen in poten, dobro kapljico. O Dunaju sta razpravljala, Grmek in Milena, o zadnjih romanih v »Ljubljanskem zvonu« in o krasni okolici. O vsem sta govorila, samo o vremenu ne, ker gradivo jima ni zmanjkalo.

O mraku se je napatila družba proti domu. Grmek in Milena, Slavica je hodila z očetom. Po samotni poti so zapeli narodno pesem in nadsvetnikov bas je še najboljši odmevat od bližnjega grička.

Dogovorjeni so bili skupni nedeljski izleti in polagoma se je razvila cela zadeva točno po nepisanem, a od narave potrjenem sporedu. Simpatija, ljubezen in oba sta kar tulila od same ljubezni.

V tem času je dobil Grmek od svojega ujca priporočeno pismo. »... Da me pa o tako važnem dogodku, kakoršen je ravno poroka, ne obvestiš, sem Ti zelo zameril. Šele od drugih oseb moram zvedeti, da si se poročil. Toliko obzirnosti bi jaz že lahko zahteval od Tebe. Saj bi zadostovala dopisnica...«

Zopet je videl Grmek v tem pismu ljudski glas. Zdelo se mu je, da se vozi ljudski glas z brzovlakom in da mu on

sledi s poštnim, ki ima vrhu tega še zamudo. Podvizal se je. Kmalu na to se je zaročil z Mileno in pobratil z nadsvetnikom in Slavico.

Mesec dni pozneje se je mudil Grmek v Trstu po uradnih poslih. To priliko je izrabil in nesel svojo salonsko obleko v kemično čistilnico.

Kako se je začudil, ko je opazil svojo strino Jero na ulici. Že sedem let se nista videla. Padla mu je okrog vratu in mu pritisnila tri zveneče poljube na usta.

»Kako naključje! V Trstu se dobiva! Zakaj me pa nič ne obišeš, nič ne pišeš? Porednež! Od drugih strani moram komaj zvedeti, da boš krstil. Kaj je punčka ali fantek? Glej, da daš otroku kako krščansko ime! Najrajša bi videla, da bi bila Jera ali pa Gašper, kakor je bilo ime mojemu rajnemu možu, tvojemu stricu. Če nimaš še botrov, saj veš, kje imaš žlahto!? Pa še svoje poroke mi nisi bil naznanil! Porednež! Ves si rajnemu papanu podoben! Koliko let je že od njegove smrti? Kako se ti kaj godi? Kakšna je tvoja žena, ali rada moli? Veš, za tvojega otroka imam vso opremo: plenice, povoje, srajčke, nogavičke, lepo krilce, čreveljčke. Veš, moja rajna hči je umrla na prvem porodu. Revica!«

»Draga strina, presenečen sem! Ali bi ne bilo bolje, če bi midva stopila v to vežo, da ne bova ovirala uličnega prometa?« je nasvetoval Grmek in se izkušal rešiti njenega objema.

»No, kaj je punčka ali fantek, Jerica ali Gašpeček?«

»Strina, saj še poročen nisem!«

»Nisi poročen? Poročen nisi?! Tem slabše! Zapeljivec! Babjek! Nič več te nimam rada, izbrišem te iz sorodstva! Le čakaj!«

In jezno se je odstranila in izginila za prvim voglom.

Oddehnil se je Grmek. Celih pet minut mu je visela na vratu. Tudi to je ljudski glas, saj je strina slišala o krstu od

drugih ljudi. Ljudski glas se ni več posluževal brzovlaka, marveč se je vozil kar z ekspresnim. Kdaj ga dohiti? V enem letu mogoče?!

Koj po oklicih, ko je dobil Grmek iz čistilnice salonsko obleko, so obhajali poroko. Času primerno. Še prej je bil plačal ženin svoji gospodinjji sobo za dva meseca naprej, dasi jo je bil pravočasno odpovedal, in izročil svojemu tovarišu iz urada petindvajset portorik. Ni se mogel namreč otresti mnenja, da sta mu onadva zasnubila njegovo ljubko ženko. Onadva si je bil izbral ljudski glas kažipotom k pravi sreči.

Minili so tedni, minili meseci. Vsi so bili medeni. Prišel je šefov god. Uradniki so se mu poklonili. Grmek mu je izročil v imenu uradnikov malo darilce in šef jih je povabil na južino.

Skupaj sta sedela Grmek in njegov tovariš.

»Kaj res, da plešeš, kakor ti gode žena? Oprosti, veš, govori se, da nosi ona hlače!«

»Zakaj se pa zdaj ne jeziš, da moraš zvedeti tako vest od drugih oseb, dasi sva že štiri leta v eni in isti sobi?«

»Tako dejstvo zamolči vsak pošten mož!«

Ali ni bil to tudi ljudski glas? »Govori se,« tako mu je rekel tovariš. Kaj naj napravi? Ali naj se ukloni tudi temu glasu, kakor se je bil dosedaj še vedno uklonil? Seveda! Bil je presrečen, zato je zahtevalo morje Polikratov prstan. Ta dogodba samoškega vladarja mu je pokazala pravo pot. Najdragocenejši predmet, simbol ob enem zakonskega vladarstva, ključ hišnih vrat, izroči svoji ženi in ljudski glas bo lahko zadovoljen.

Mož obrača, žena pa obrne. In zgodilo se je, da ni sprejela Milena ključa, ni hotela nositi hlač. Nobena prošnja ni imela uspeha. Trdovratno je odklanjala vladarstvo v hiši. Vesoljna zgodovina je pa hitela pisat njeno ime v svoje anale.

Še isti večer je pregledal Grmek — Milena je sedela poleg njega in šivala — svojo filozofično teorijo, predelal jo in izpustil v popravljeni izdaji popolnoma poglavje o ljudskem glasu. Kar stresel se je, ko je pomislil, kam bi ga lahko dovešel

ljudski glas. Če bi ga slučajno vprašal tovariš: kako je z njegovo ženo, o kateri se govori, da je zelo bolna, ali naj bi ji moral potem nakopati bolezen, vbrizgniti ji zahtevane bacile? Če bi mu ujec izrazil sožalje k bridki izgubi njegove žene, ali bi jo potem moral umoriti? In česa bi lahko zahteval ljudski glas potom njegove strine? Stresel se je Grmek pri tej misli in ženka mu je skuhala močnega čaja.

»Tako j sem, Sultan! Ali se še nisi naveličal? Saj potržeš prašičku še ušesa!«

Le nerad je ubogal Sultan. Zapustil je obotavljaje se svojega ščetinastega soigralca, približal se počasi svojemu gospodarju, legel mu k nogam in kmalu zadremal.

Tudi gospodar je zatisnil oči. Nekaj časa ga je kratkočasila gonja njegovega psa z domačim prašičkom, toda, kmalu ga je omamila vročina srpanovega solnca. Zleknil se je v prostornem stolu pod senčnato obhišno trto, zaprl oči ter zasanjal svoj običajni sen o slavi.

V duhu je brskal po knjigi svojega življenja. Znal lo je skoro na izust. Prve strani — navadna detinska leta, pozneje delo, neumorno delo kot trgovski pomočnik. V ta poglavja je bila vpletena tudi njegova platonična ljubezen do trgovčeve hčere Lucije, kateri si pa ni upal odkriti svojih čuvstev, in tako je prišlo, da je ona poročila učitelja, on pa postal zagrizen samec. S svojimi prihranki je odprl kmalu nato lastno trgovino. Ko se je zgradila nova železnica, si je priboril v primeroma kratkem času lepo premoženje, katero je še podvojila zapuščina njegove tete. Črez leta je prodal trgovino in živel brezskrbno življenje v lepi hiši na kmetih. Bil je bogat, toda slaven ni bil!

Žrtvoval bi lep del svojega premoženja, ako bi pisali časopisi o njem, ako bi poznali njegovo ime ne samo vaščani, marveč tudi meščani. Kako se je svoj čas kot trgovec vprav otročje razvesell, ko je bral svoje ime tiskano v časopisih na zadnji strani! To sicer nedolžno veselje ga je sicer precej stalo,

menda je bila po dvajset vinarjev enostopna petit-vrsta. Češče se je izigraval tudi kot mecen, podarjal vsote in vsotice v razne dobrodelne namene. Damijan Jazbečevo ime se je res objavilo med drugimi dobrotniki v javnosti, toda kaj to, ko je pa pozabil nehvaležni svet že pri drugi številki svojih dobrotnikov iz prejšnje številke!

Ne, ta pot ne pelje do slave! In naj tudi daruje vse, kar je njegovega, gotovo se dobi druga oseba, ki ga prekosi z dvakratnim zneskom in on ostane v ozadju — s praznimi žepi!

Tako je sanjaril in ni niti opazil, da mu je med tem prinesla postavna dekla Brigita črno kavo, položila škodelico na mizo in se odstranila z neizgovorjeno opazko na jeziku, češ delal naj bi in ne vedno lenuharil. A v kuhinji je sama kmalu nato prav sladko zaspala za ognjiščem.

Velikanski ropot kakor bi tekmovali istočasno dve lokomotivi z nenamazanimi kolesi, neusmiljeno Sultanovo lajanje in žalostno prašičje cviljenje, vse to je strmoglavilo Damijana Jazbeca iz višjih sfer zaželjene slave na realni svet. Vzbudivši se iz dremavice bi bil skoro telebnil s stola. Mizica pred njim se je prekucnila s škodelico vred. Ves prestrašen je odprl oči in zagledal pred sabo neznanega gospoda, kako se kobaca iz velikanske, lesene, z žico preprežene in s platnom pokrite kletke.

Damijan Jazbec, bivši trgovec, sedaj premožni zasebnik, še ni utegnil zapreti usta, ko je priskočil k njemu neznanec, priklonil se in izpregovoril: »Oprostite, gospod . . .«

»Damijan Jazbec se imenujem!«

»Oprostite torej, gospod Jazbec, jaz sem zrakoplovec Janez Rus! Pred dobro uro sem vzletel s svojim vodljivim letalnim strojem v bližnjem mestu, med poletom se mi je nekaj pokvarilo v ustroju in jaz sem, hočeš nočeš, moral zamenjati ulogo s svojim strojem. Mesto da ga vodim jaz, je vodil on mene. Zrakoplov z vodljivim Rusom! Vdati sem se moral usodi, katera me je dovedla, kakor menim, na vašo posest in katera je zahtevala pri tem tudi krvave žrtve. Moje letalo je nam-

reč povozilo vašega pujska, rekel bi, iz nepreračunljive hudomušnosti. Škodo rad poravnam. Vesel sem, da sem naletel pri svojem prvem vzletu na prašička, kar pač znači kakor povsod drugod, tako tudi pri letalcih velike in srečne uspehe. Zahvaljujem se vam torej, da sem naletel na vašega ščetinca! Notranji glas mi pravi, da gotovo postanete utemeljitelj moje svetovne slave.«

»Svetovne slave? Jaz utemeljitelj? Ako se to uresniči, gospod Rus, potem rad položim to nesrečno žrtev brezplačno na altar našemu zrakoplovstvu in njegovemu nadaljnemu razvoju potom vaše izumiteljske individualnosti. Pristrčno vas pozdravljam kot lastnik neprostovoljnega cilja vašega prvega vzleta, želeč vam in vašemu letalu najboljših uspehov! Oprostite, da vam še nisem ponudil sedeža! Gotovo ste trudni! Sedite! Brigita, Brigita! Kje si? Prinesi hitro steklenico vina in dva kozarca! Malenkost, gospod, katere ne smete odkloniti!«

Tudi Brigito je bilo vzbudilo ropotanje zračnega motorja. Vsa zaspana je pogledala skozi kuhinjsko okno. Prva misel ji je bila, da je prišel sam Lucifer v spremstvu zdihovanja in škripanja z zobmi po njenega gospodarja, da ga kaznuje za njegovo brezdjelje. Toda ne, to ni mogel biti kralj zavrženih duš, tako lep mož s črnimi brkami, z jasnimi, svetlimi očmi in s prožnimi koraki! Ne, ne! V njenem dvaintridesetletnem srcu se je prvič pojavilo neznano čuvstvo, ki ji je pognalo z mogočno silo vso kri po žilah. Zardela je Brigita, toda te rdečice ni zakrivilo niti prenaporno delo, niti prevelik ogenj na ognjišču.

Kako se je razveselila, ko jo je poklical gospodar in naročil steklenico vina! Hitro je skočila v svojo sobo. Tu si je v naglici popravila nekoliko svojo frizuro, pokrila glavo s čedno ruto, privezala si čist predpasnik, pogledala se dvakrat, trikrat v zrcalu in šla v klet po najbolj prašno steklenico. Kar začudil se je Jazbec, ko je zagledal pred sabo tako izpremenjeno Brigito! Bal se je sicer, da mu bo očitala ubito škodelico, ubitega prašiča, kajti, resnično povedano, Brigita je imela v hiši prvo

besedo, zavedajoč se svoje moči kot posebna točka v oporoki Jazbečeve tete.

»Pospravi malo, Brigita! Potem pa skoči klicat sosedovega Tončka, naj razseče našega pujska!«

»Tako, gospod!« Zopet se je začudil gospod Jazbec. Niti v kretnjah, niti v pogledih nikakega očitania! Brigita je pa takas že opazila, da neznani letalec nima poročnega prstana. Krí ji je zaplula po žilah in odhitela je v bojazni, da bi kdo slišal in videl, kako neusmiljeno je utripalo srce ob njen polni modere,

Toda tudi z gospodom Jazbecem se je zgodila notranja izpremema. Letalčevo zagotovilo, da bo on utemeljitelj njegove slave, kakor tudi brhka postava njegove dekle v lepi ruti s snažnim predpasnikom brez onega gospodujočega pogleda, sta mu na mah izbrisala bridke spomine na prvo ljubezen. Postal je vesel in izpraznil brez duška poln kozarec starega vina.

»Danes se gotovo ne vrnete v mesto, gospod Rus?! Pre-nočite kar pod mojo streho! Jutri že kako spravim vaše letalo v mesto!«

»Preveč gostoljubnosti, gospod! Kako naj vam vse to povrnem?«

»Kar tiho bodite! To so malenkosti! Tu darujem še petdeset kron za vdove in sirote ponesrečenih letalcev. Naj bi ta prvi dar vzbudil k življenju novo društvo, čegar namen bođt skrb za zapuščene svojce ponesrečenih junakov, ki hočejo obvladati zrak ter koristiti na ta način vesoljnemu človeštvu!«

V prijateljskem razgovoru je minila ura. Na dolgi kuhinjski mizi je sekal sosedov Tonček prašička. Z žalostnim očesom je gledal Sultan to mesarenje, najbrže se je spominjal veselih uric, prežitih v družbi svojega vsakdanjega soigralca. Z nekako bojaznijo je parkrat ovohal letalo, v katerem je slutil s svojim živalskim instinktom ubijalca svojega tovariša.

Pred Jazbečevo hišo se je ustavil avtomobil. Izstopila sta dva gospoda. Prvi je bil reporter dnevnika »Novo glasilo«, drugi pa fotograf za mestne časopise. Med tem ko si je beležil re-

porter ves polet letalca Rusa, vtise gospoda Jazbeca ob nepričakovanem prihodu zračnega gosta, njegovo navdušenje za letalstvo, njegovo darežljivost in gostoljubnost, je spravil fotograf na svoje plošče letalo, Jazbečevo hišo, zbrane gospode pod senčnato trto in sosedovega Tončka nad še kadečo se razmesarjeno žrtvijo.

Ne dolgo potem se je ustavila zunaj pred ozidjem kočija, s katero se je pripeljal reporter lista »Naša doba«. Tudi ta si je spisal za svoj list vse potrebne podatke, ne pozabivši celega životopisa srečnega gostitelja. Njegove beležke niso bile tako dolge kakor beležke za »Novo glasilo«, to pa radi tega, ker je izhajala »Naša doba« samo trikrat na teden.

Ko je prinašala Brigita že tretjo steklenico na mizo, je stopical za njo nov došlec, vodeč kolo z desno roko. Bil je tudi reporter, toda zaposlen pri »Času«, izhajajočem dvakrat na teden. Njegovo poročilo je bilo dokaj krajše od poročil njegovih kolegov. Radovoljno sta ponavljala Rús in Jazbec ves dogodek že drugič, saj sta poznala moč listov in reporterjev, in vedela, kaj vse lahko store ti-le faktorji za njuno bodočo slavo. Jazbec je pa začel slutiti, da pot do slave ni ravna in gladka, pač pa strma in obdana s trnjevim grmovjem, za katerim se skrivajo v kratkih presledkih radovedni reporterji.

»Vdati se je pač treba temu modernemu mučeništvu!« si je mislil Jazbec in že je stal pred njim nov gost, urednik in lastnik tednika »Sobotni list«. Ker se mu ni mudilo za prihodnjo številko, jo je primahal kar peš. Tudi njegova radovednost se je morala potolažiti in ubogi Jazbec, katerega je sušilo govorjenje, je izpraznil proti svoji navadi marsikateri kozarec, dokler ga ni že pošteno čutil pod kapo.

Solnce se je že bližalo zatonu in Jazbecu res ni preostajalo drugega, kakor povabiti vse gospode na večerjo in sicer na svinjsko pečenko. Navdušeno je bilo sprejeto to vabilo, kajti deležen biti prve žrtve novega letalca, se ne doživlja vsak dan!

Vse svoje kuharske talente je osredotočila Brigita v pečenki in v krompirjevih cmokih in dvakrat bi ji bila kmalu padla »Dobra kuharica« v okusno omako. Pozno v noč so se ločili novi prijatelji od dobrodušnega gostitelja in dobrotnika Jazbeca, kateri je razdelil še ostale kose raztelesenega ščetinca med svoje goste v spomin srečnega izkrcanja slavnega letalca in njegove prve trofeje.

Daleč okrog ni bilo imenitnejšega, slavnejšega moža od Jazbeca. Vsi časopisi od »Nove dobe« pa do »Sobotnega lista« so prinesli daljše in krajše članke o dogodku na Jazbečevem dvorišču. Vsi čitatelji so poznali natančno njegovo sliko. Ako bi bili pa vedeli za dobro večerjo, še boljšo kapljico in izvrstne smotke, bi lahko zavohali v teh člankih svinjino, bodisi pečeno ali pa surovo, skrbno zavito v papir. Rusov izum in njegov smeli vzlet sta zatemnela pred Jazbečevo gostoljubnostjo.

V kratkem času se je ustanovilo v bližnjem mestu društvo za podporo vdov in sirot ponesrečenih letalcev. Povož temu novemu društvu je dal s svojim velikodušnim darom Jazbec, ki je bil imenovan že pri prvi seji pripravljalnega odbora častnim predsednikom. O tem so seveda poročali časopisi tem obsežnejše, čim pogosteje so izhajali. Izvanredna seja starešinstva, v kateri je doletela Jazbeca radi neprecenljivih zaslug redka čast častnega občana, je pa bila popisana v vseh listih brez izjeme dobesedno.

Uresničile so se Jazbecu v primeroma kratkem času njegove želje po slavi. Vse je govorilo o njem in celo bojazljivi četrtošolec ni več pričel razgovora z gojenko višje dekliške šole z običajnim vremenom, marveč napeljal je govor takoj v pričetku na Jazbeca.

Vaški trgovec z mešanim blagom je dal natiskati pet tisoč razglednic domače vasi z Rusovim letalom na desni in z Jazbečevo sliko na levi strani. Tekom tedna so pokupili leto-

viščarji iz sosednih vasi vse razglednice. Poštni promet se je vsled tega tako dvignil, da si je moral najeti poštar ekspeditorico.

Nešteto tujcev je hodilo gledat prostor, kjer je bil rešil Jazbečev prašiček življenje mnogo obetajočemu letalcu. Radi tujcev si je naročila Brigita pri vaški šivilji pol mestno pol kmetško obleko, otresla se raznih neotesanih navad, in se kar čez noč prelevila v brhko sobarico. Temu se je seveda najbolj čudil njen gospodar. Nekaj njegove slave je odpadlo namreč tudi na njegovo služkinjo. Slej ko prej je ta podpirala v hiši tri vogle, toda sedaj je znala mišice pri tem naporu tako ljubko pokrivati s primernimi bluzami, da je sanjal celo Jazbec že parkrat o svoji dražestni Brigiti.

Toda ne samo domači, tudi tuji listi iz cele države so objavljali brzojavke, ki so se bolj bavile z Jazbecem kot pa z Rusom, bodisi, da so pošiljali domači pogoščeni reporterji take novice tujim listom, bodisi da so posnemali tuji uredniki iz kolegijalnosti enostransko hvalisanje svojih kolegov. In zgodilo se je, da je dobil Jazbec iz rezidence pismo, v katerem ga je prosilo uredništvo svetovno znanega časopisa, ki je stal vodilnim krogom zelo blizu, naj se potruži o priliki v glavno mesto, da ga popelje urednik k visoki osebi, ki se zelo zanima za njegovo navdušenje do letalstva.

V prvem razredu brzovlaka, kakor pač pristoja slavnim in imenitnim osebam, se je peljal Jazbec v glavno mesto. Poletno solnce in težka salonska obleka sta privabila precej rejenemu potniku male kapljice potu na svetleči se, rdeči obraz. Mnogo sta k temu pripomogli tudi notranja razburjenost in nervozna negotovost, koja-li visoka oseba išče stika z njim potom postrežljivega urednika. Mogoče kak baron, grof, knez ali vojni minister, mogoče trgovinski, mogoče se celo namerava ustanoviti novo ministerstvo za letalstvo in je on poklican, da postane, da sprejme.... Ne, ne, to bi bilo preveč! Vroče je postajalo Jazbecu pri tako smelem poletu njegovih misli in svežega

zraku je primanjkovalo njegovim prsim. Odpel si je suktno in telovnik, zapustil svoj sedež, stopil na mostovž, z mostovža na stopnišče železniškega voza in izborno je vplival nanj sveži veter, hladeč mu razbeljeno glavo. Kri se mu je umirila in misli so se zopet vrnile v svoj vsakdanji tir.

Tresk, ropot, potres! — Jazbeca, stoječega na stopnišču je vzdignila mogočna sila in ga vrgla v krasni hiperboli sedem metrov daleč na mehki mah. Neprostopoljni letalni poskus ga je tako oplašil, da je padel že onesveščen na tla.....

»Gospod Jazbec! Vzdromite se, tu imate požirek konjaka!«

»Kaj se je zgodilo? Kdo ste vi? Kje sem? Kako me poznate?«

»Preveč vprašanj naenkrat, gospod Jazbec! Jaz sem reporter »Večerne pošte«. Pred desetimi minutami je trčil vaš brzovlak ob tovorni vlak. Trinajst mrtvih, osemnajst smrtno in sedemintrideset težko ranjenih! O vsem tem sem se že sam prepričal. Edini vi ste ostali nepoškodovani. Za naš list, ki izide čez par ur v posebni izdaji, bi rad zvedel z vaših ust nekaj podatkov, predno pridejo rešilni vozovi in zdravniška pomoč. Vas sicer osebno ne poznam, toda popis vaše osebe in vašo sliko je prinesel tudi naš list, zato vas nisem mogel zgrešiti. Želite še en kozarček konjaka?«

Še precej preplašeni Jazbec je povedal, kar je vedel. Vedel ni mnogo, pravzaprav nič, in iz tega nič je napravil reporter pol strani dolg članek, v katerem je bila Jazbečeva oseba zopet v ospredju.

Iz bolnišnice, kamor so bili pripeljali Jazbeca, dasi je bil popolnoma zdrav, se je rešil komaj čez dva dni, da je mogel nadaljevati svojo pot. Ves čas je bil središče javne govornice. Daroval je ob tej priliki petdeset kron za vdove in sirote nesrečnih žrtev železniškega prometa, stopil s tem svojim blagodušnim darom zopet na čelo dobrodeljni akciji in niti o poslancu, ki je istočasno govoril celih trinajst ur nepretrgoma v

ljudskem parlamentu, niso poročali časopisi toliko, kolikor so poročali o Jazbecu.

Truden in izmučen ne toliko od telesnega napora, pač pa od intervievov in sestankov z reporterji, se je pripeljal Jazbec pozno v noč na svoj cilj. Nastanil se je v neznatnem hotelu zraven kolodvora in zabičal hišniku, naj ne pusti nikogar v njegovo sobo. Jazbec je namreč začel spoznavati priznanja vredno požrtvovalnost in delavnost reporterjev, ki nadkriljujejo v velikih mestih gotovo svoje kolege na deželi.

»Vendar enkrat sam!« Ta vzklik je bil tako umesten, tako prisrčen, da bi se prav lahko kosal z onim vzklikom, katerega izkusita novoporočenca po dolgem ženitvovanskem potovanju pri vstopu v prijazno sobo velikomestnega hotela.

Še eno smotko in potem hajd! — v posteljo. Na sivih oblačkih prijetno dišeče smotke so odplavale misli novega gosta na njegov dom, sukale se nekaj časa krog Brigitte, in spomin na to pridno in delavno osebo je hipno ublažil v njegovem srcu porajajoči se srd na uboge reporterje, kateri pač le izvršujejo svoje stanovske dolžnosti, ne meneč se za to, se-li zdi temu ali onemu njihovo delovanje vsiljivo. Posebno pa ob času kislih kumaric je delo reporterjev še večje hvale vredno, ker časopisi morajo iziti s polnimi stranmi ob določeni uri.

»Oprostite, gospod Jazbec, jaz sem reporter največjega tukajšnjega dnevnika in prihajam neposredno iz one-le omare, kamor sem se moral skriti, ko sem slišal vaš ukaz hišniku! Dovolite, da prvi pozdravim v imenu časopisja in javnosti tako imenitnega gosta med gostoljubnim ozidjem našega mesta! Mnogo smo že slišali o vas, in vaše simpatije za letalstvo, za železniški promet, kakor tudi vaše blago srce za vdove in sirote kažejo državljana, kakoršen se išče zaman v sedanji dobi skrajnega materijalizma. Za našo jutrišnjo jutranjo številko vas prosim, da mi obrazložite svoje mnenje o bodočnosti letal in o načinu, kako omejiti nezgode in nesreče pri železniškem prometu.«

Jazbec ni vedel, kaj bi storil. Zmagala je slednjič njegova postrežljivost, saj so ga osupnili novi, njemu še neznan talent velikomestnih reporterjev. Pritrjeval je raznim vprašanjem nepoklicanega gosta in bral že v mislih svoje »strokovnjaško« mnenje o prvi in drugi naprošeni točki.

Dobre pol ure sta se razgovarjala. V prisrčnih izbranih besedah se je zahvalil slednjič reporter in pripomnil pri slovesu v opravičbo svojega prihoda, da zahtevajo čitatelji zelo mnogo od časopisov in da je treba napeti vse sile, ker je tudi konkurenca velika, posebno od strani lista »Državljan«.

Niso se še dobro zaprla vrata za odhajajočim Mayerjem, ni še dobro prižgal Jazbec ugasle smotke, ko prileze izpod postelje neznan tujec. Niti toliko časa ni imel ubogi Jazbec, poklicati v prvem strahu ljudi na pomoč proti tatovom, roparjem in ubijalcem.

»Tudi meni morate oprostiti, gospod Jazbec! Tudi jaz sem slišal vaš ukaz tukajšnjemu hišniku in zlezel sem pod posteljo. Dovolite, da se predstavim! Isaak Kohn, reporter pri »Državljanu«. Proti svoji volji sem poslušal vaš prejšnji razgovor, zapomnil sem si vse, zato prosim le nekaj podátkov v izpopolnitev svojih opomb! Že dve podporni društvi ste tako rekoč vi ustvarili s svojimi izdatnimi darovi. Občinstvo bo gotovo zanimalo vaše mnenje o delovanju takih prepotrebni družtev v najbližji bodočnosti, ko bo zahteval tok časa veliko večji promet na železniškem tiru in v breztiernem zraku.«

Potrpežljivost Jazbečeva ni bila brezmejna! Kri mu je že začela valoviti, bojazen, da sploh ne pride do toli zaželjenega spanja, je netila in netila ogenj, in bati se je bilo, da vzkipi pri takem netivu celo flegmatična kri utrujenega Jazbeca.

»Veste kaj, gospod Kohn, vi ste me dovedli do izborne ideje! Vaš poklic je težaven, posebno ker se zna pripetiti v tem modernem času, da pridete pri izvrševanju svojih službenih dolžnosti do kake zelo nervozne osebe, do človeka, ki ne more zaspati radi, radi — no radi vaših službenih dolžnosti. Kaka

nevarnost preti lahko takemu reporterju! Par polomljenih reber, šop izpuljenih las, zatekel obraz, izbiti podočniki, vse to prištevam še med najugodnejše izide takih sestankov. Sedaj pa moja ideja! Ne bi-li bilo pametno ustanoviti novo podporno društvo za vdove in sirote ponesrečenih reporterjev? Nervozni smo dandanes več ali manj vsi. Izbruhe te moderne bolezni pa lahko občutijo najbolj reporterji, ne da bi sami imeli te bolezni. Saj me razumete! Izbruhi zelo nervoznih oseb so pa lahko smrtonosni za reporterje, in zato treba pravočasno skrbeti za njihove vdove in sirote. In za tako prepotrebno in prekoristno društvo darujem v tem trenutku petdeset kron.«

»Vi blagi človek! Kako naj se vam zahvalim?«

»Nič, nič zahvale! O zahtevani stvari vam mogoče v kratkem času spišem daljši članek, ako bom imel čas, počitek, in kakor hitro bom sam!« Zadnjo besedo je Jazbec poudaril precej pomenljivo.

Skrbno je zaprl sobna vrata za Kohnom. Z lučjo je posvetil previdno v omaro, pod posteljo, vse kote in se že razveselil, da se je rešil iz tako nevarnega položaja brez prelivanja človeške krvi.

Vkljub pazljivosti in opreznosti je pa prezrl kamin, ki je pričal o visoki starosti hiše. Pred davnimi leti se je grela ob plapolajočem ognju v kaminu kaka patricijska rodbina. Kamin je pa že davno molčal o vseh tajnostih, katerim je bil priča v dolgih zimskih večerih.

In prav iz tega kamina je prilezel nov gospod. Jazbec, ki si je baš pred zrcalom odvezoval kravato, je opazil v njem njegovo postavo. Pustil je kravato na njenem mestu, vzel klobuk, priklonil se neznanemu gostu reporterju, potolažil ga s takojšnjo vrnitvijo, češ, pismo ima oddati na pošti in zapustil sobo — za vedno. V pritličju je plačal sobo ter odhitel na kolodvor, od koder se je pol ure pozneje odpeljal proti svoji domovini.

Spal je vso pot, in da bi mu ne bil stopil slučajno neki agent na nogo, bi se bil peljal kar čez mejo. Imel je čudne sanje: iz svojega žepa je potegnil na ruti kar tri reporterje, ki so se radi javnosti zelo zanimali za njegov nahod. Vzbudivši se iz teh neprijetnih sanj, se je Jazbec zahvalil agentu za njegovo pozornost in ga sunil spoštljivo med rebra, češ njegova kurja očesa niso nikaka izprehajališča, koder se sme hoditi tudi brez lastnikovega dovoljenja. Sicer je pa bil že itak na cilju, kar je bilo tudi popolnoma v redu, ker drugače bi se bila izcimila gotovo še kaka pravda radi razžaljenja časti.

Minili so dnevi, minili meseci, minila jesen in mrzla zima je zavladovala po širni pokrajini. Iz gorke sobe se je oziral Jazbec na snežno plan.

Zelo se je bil izpremenil. Prej še precej rejeni trebušček se je skrčil v pasu za celih sedemnajst centimetrov, kar je z žalostjo dognal hišni krojač. V očeh se mu je nastanil nemir. Preplašeni pogledi so govorili cele knjige o zasledovanju in preganjanju od strani vnetih reporterjev. Na roki se mu je pa bliščal poročni prstan, Brigitin dar na dan njene poroke.

Jazbečeva slava je bila res utemeljena, toda zamenjal je za njo ono mirno, brezskrbno življenje, katero je živel pred prihodom letalca Rusa. O tem možu ni ves čas ničesar slišal. Med tem časom je dobil sam vrhu vsega še na novo ustanovljeni red sv. Elije v znak svojih zaslug za letalstvo.

Kaj mu je pomagala slava, kaj red sv. Elije, ko pa Brigita po poroki ni bila več taka, kakoršna je bil poprej! Molčati je moral. Ona je ukazovala. Postala je gosposinja in se kot taka tudi čutila.

»Damijan, gospod Rus bi rad s tabo govoril! Ali naj ga pustim v sobo? Ali ti je že povrnil ubitega prašiča? Le glej, da ga zopet ne boš napajal, in da se zopet ne priklati cela vrsta

nebodijhtreba, ki nimajo drugega dela kakor krašti Bogu in ljudem čas in pisati budalosti!»

Niti odgovora ni počakala Brigita, odprla je precej nevoljno hišna vrata in poslala Rusa v Damijanovo sobo.

Dolgo časa sta se pomenkovala prijatelja. Olajševala sta si srce, pripovedovala si svoje dogodljaje in se tolažila.

»Da, da, vi ste imeli večjo srečo! Zame se skoro nihče ni brigal. Dvakrat sem še poskušal vzleteti, toda brez pravega uspeha. Mnogo denarja sem potrosil. Slednjič sem se obrnil na novoustanovljeno društvo za letalce in dobil odgovor, da je odbor sicer nabral že kakih štiri tisoč kron, da mi pa ne more pomagati, ker nisem niti vdova, niti sirota po kakem ponesrečenem letalcu.

Slučaj je hotel, da sem se peljal z istim vlakom kakor vi v glavno mesto, da dobim tu kaj podpore za nadaljne poskuse. Bil sem med težko ranjenimi žrtvami. Desna noga stisnjena, tri rebra zlomljena, dva prsta na levi roki zmečkana. Ležal sem šest tednov v bolnišnici. Zvedel sem o vaši radodarnosti, obrnil se na novo društvo, ki mi je odgovorilo, da ima sicer že devet tisoč kron nabranega denarja, da se pa do tedaj ni oglasila še nobena vdova in nobena sirota ponesrečencev, kar je pač umljivo, ker ni bila nobena ponesrečena oseba poročena. Ponesrečencem samim naklanjati podpore, pa prepoveduje namen društva.

Živeti sem moral in postal sem reporter. Težavna služba je to, plača pa odmerjena po vrsticah vposlanih novic. V tej službi se mi je pripetilo nekaj posebnega. Neka histerična dama mi je izpulila lase, opraskala me po obrazu, odgriznila mi skoro uho, ker sem namreč imel smolo in bil kot peti reporter pri njej. Vrhu vsega je poklicala slugo, ki me je vrgel črez štirinajst stopnic na cesto. Tolažba mi je pa vendar-le ostala, saj ste bili ustanovili vi tudi za reporterje prepotrebno društvo. Vprašal sem v pisarni, in kaj menite, kaj se mi je od-

govorilo? Isto, kar so mi bili povedali že pri letalnem in pozneje pri železniškem društvu. In tačas mi je bilo žal, da nisem niti vdova niti sirota.

Sedaj sem tu! Težko je pač človeku, ki hoče postati slaven — in slava je bila meni edina rešitev. Lahko bi bil že znamenit letalec z lastnim tajnikom in blagajnikom. Zakaj vendar niste ustanovili društev za ponesrečene letalce, pasažirje in za ponesrečene reporterje....?»

»Da, da, zakaj?! Toda ustanoviti bi bil moral še eno društvo, in to društvo bi bilo za ponesrečene samce....«

Zadnji dve besedi je izgovoril Jazbec zelo tiho, ozri se parkrat proti durim in pri tem globoko vzdihnil....

NA KRIVIH POTIH.

Potrkal sem. Tih, skoro nerazločen poziv, naj vstopim, mi je zadonel na uho. Odprl sem vrata.

»Moj poklon, gospa! Oprostite, da prihajam o nepravem času! Vašemu gospodu soprogu sem potožil včeraj svoj dolgčas in povabil me je, naj si pridem izbirat kako knjigo iz njegove knjižnice. Ne, hvala, gospa, ne sedem, rajši se vrnem pozneje, ko pride Srečko domov!«

Slednjič sem pa vendarle sedel. Malobesednost navadno tako zgovorne, prijazne gospe me je iznenadila, pozornejši pogled v njen obraz mi je pa odkril solzne oči. Gospa je tugovala, gotovo je jokala pred mojim prihodom in se še ni pomirila, kakor sem sodil po njenih globokih vzdihih.

Čutil sem, da moram prekiniti mučni molk, ki je sledil mojemu odkritju, ker sem spoznal, da je tudi gospa opazila, kako so vplivali vidni znaki njene notranje bolesti. Se je-li bila zgodila nesreča sinu Robertu? Mlad častnik je, na fronti, kjer ne prizanašajo granate mlademu upapolnemu življenju in se ne menijo za strta srca skrbečih mater. Toda ne, saj sem še pred par urami govoril s svojim prijateljem, baš ko je dobil sinovo dopisnico. »Hudo je, a zdrav sem še vedno!« Kako se je razveselil presrečni oče te novice! Mogoče je pa kak prepirček pordel oči gospe? Moški smo preveč odkritosrčni, robati, ženske pa zopet preobčutljive.

Čim vneteje sem iskal vzroka tem nesrečnim, še ne popolnoma izjokanim solzam, tem daljši je postajal molk in tem mučnejši položaj toliko meni, kolikor gospe.

»Srečko se je gotovo kje zamudil. Če bi vedel, da pride kmalu, bi ga hotel še počakati, tako pa oprostite, gospa...« Vstal sem hoteč se posloviti.

»Ostanite še nekoliko!« me je zadrževala gospa posadivši me zopet na stol. »Nekaj bi vam rada zaupala. Prosila bi vas pomoči. Ne hudujte se, da vas nadlegujem! Vsa sem zbegana in sama ne vem, kaj delam. Tako sem žalostna, kakor more biti le ljubeča, a zapostavljena zakonska žena. Vi ste prijatelj mojega moža!« Zopet so ji silile solze v oči. Obotavljala se je nekoliko, odpreti mi svoje srce, toda premislila si je, pogledala mi v oči ter nadaljevala: »Ali niste opazili nobene izpremembe na mojem možu zadnji čas?«

»Nobene, gospa, razen te, da si je dal pristriči brke po angleško.« Govoril sem resnico, zato sem vzdržal njene vprašujoče poglede.

»Tudi nekaj! Zanimiv hoče postati. Povem vam pa, da se je popolnoma izpremenil. Zanemarja hišo, zanemarja mene, še pogledati se me ne tvega, boječ se, da bi znala razbrati njegove misli. Slaba vest!«

»Ne vem, čemu naj bi imel Srečko slabo vest. Mnogo dela ima v uradu, to vem pozitivno, posebno sedaj, ko mu je naprtil šef našega begunskega taborišča še vojno posojilo na ramena. Vestno se je lotil tega zelo nehvaležnega dela in agituje od može do moža. Tako delo pa ubija človeka in ni čuda, da ni razpoložen, ko pride domov.«

»Govorite-li resnico? Kaj pa ima opraviti otroški ročni košek z vojnim posojilom?«

»Otroški ročni košek?!«

»Da, da, v njegovem žepu sem dobila plačan račun za otroški ročni košek.«

»Gospa, vendar niste ljubusumni na neznanega otroka!«

»Na otroka ne, pač pa na mater. Zakaj pa rabi moj mož otroško sabljico v uradu, kajti domov je ni prinesel?«

»Po vašem sklepanju ima torej vaša tekmovalka poleg hčere še sina. To so smeli zaključki in prijatelju se gotovo godi krivica!«

»Jaz bi bila gotovo zadnja, ki bi verjela taki trditvi! Triindvajset let sva poročena in do sedaj ni bilo med nama niti najmanjšega nesporazumljenja. Čudno vedenje nekaj časa res vzbuja sum, plačani računi pa govore dejstva.«

»Ne trdim, da ne igrajo pri celi zadevi računi skrivnostne vloge, toda ako bi hodil vaš gospod soprog res po krivih potih, bi ne bil tako nepreviden. Čemu si je pa dal spisati račune? Kdor kupi take igrače, plača takoj brez pismenega računa. Čemu jih je spravil? Zato da vam pridejo v roke? Ne, ne! Počakajmo rajši nekoliko, da se razjasni stvar sama. Sicer pa bi vsekakor rad videl prijatelja v ulogi zaljubljenega mačka. Preneroden je, gospa, oprostite tej moji odkritosrčni pripombi!«

»Potem pa vi ne poznate še mladih vdov. Še nekaj! Sin Robert je poslal očetu deset zavitkov bosenskega tobaka. Kako je razveselil ta dar mojega moža! Toda cigaret ne zvija iz poslanega mu tobaka, marveč puši navaden tobak iz rjavih drama-zavitkov. Kje je bosenski tobak?«

»Odgovor na to vprašanje bi tudi mene zanimal. Vaša vdova torej kadi in vaš soprog, moj prijatelj, jo zalaga s tobakom. Ne verjamem in dvomim, da bi se še kje skrivala taka nesebična ljubezen v teh prozaičnih časih.«

»Kaj vi veste, morda pa vodi pot do vdove mimo njenega brata, ki je strasten kadilec?«

»Že vidim, da ima ljubosumen človek brž rešitev pri rokah in naj je stvar še tako zamotana. V tem oziru lahko prepitate, gospa, svojo ljubosumnost!«

»Ne morete si misliti, koliko trpim! So trenutki, ko sem prepričana, da krivim svojega moža po nedolžnem, pride pa minuta, ko si celo mislim, da se je zaljubil Srečko v poročeno

ženo. Z igračami je pridobil srca njenih otrok, s cigaretami simpatije njenega moža; otroka in mož so mu ugladili pot do njenega srca. To bi bil še najhujši udarec za me. Dva zakona nesrečna....«

»— radi Srečka ali dve muhi z enim udarcem. Ne, ne, potolažite se! Pride čas, ko se boste celo sami smejali svoji ljubosumnosti. Drugega vam ne morem reči. Le ne obupajte!«

»Prosim vas, ne povejte ničesar mojemu možu. Vi ste mi vlili hladilnega olja v skeleče rane, in kdo ve, mogoče sem se pa le jaz motila! Kako srečna bi bila že radi Roberta!«

S čudnimi občutki sem se odstranil. Prišel sem si bil izposojevat romanov in padel naravnost v sredo odigravajočega se romana iz zakonskega življenja.

Še najbolj me je zanimala usoda tobaka. Bosenski tobak! To so mali zavitki z zelenovišnjevim napisom in kovčnastima zaponkama na obeh straneh. Ni bilo dolgo temu, ko sem opazil nekje tak zavitek. Toda kje? V pisarni? V kavarni? V gostilni? »Pri levu«? »Pri veselem Štajercu«? Pri Lešniku? V hotelu? In vendar, nekje sem videl tak zavitek. Da more biti človek tako pozabljiv! Ne mirujem prej, dokler se ne domislim presrečnega lastnika. Tu tiči ključ, in kmalu bom lahko na jasnem, če hodi res prijatelj Srečko po skrivnih potih. Nekaj se mu je pripetilo na vsak način. Sam tava okrog, družbe ne mara. In sum, posejan z nežno roko, je padel pri meni na rodovitna tla. Ženske imajo v takih stvarih fin nos in še finejše oko, in preden pride zakonska žena po triindvajsetih letih srečnega zakona do takega zaključka, mora že imeti dobro podlago. Naj jo tudi vara nos, naj jo vara oko, srce je ne more varati, ono je kakor zlati peresci v galvanoskopu, ki odgovarjata takoj na pozitivno in negativno elektriko. Kdo, vraga, je imel bosenski tobak? Ta teden ali prejšnji teden? V nedeljo? Kje sem bil zadnje nedeljo?

»Servus! Kaj pa premišljuješ? Če imaš čas, greva na izprehod. Do sedaj sem delal. Dvesto kron so podpisali. Govoril sem pa tako, da sem se sam sebi čudil. Saj res! Popolnoma sem pozabil, da sem ti bil obljubil knjigo. Ali si že bil pri meni?«

»Seveda sem bil. Z gospo sva se razgovarjala in slednjič sva oba pozabila na pravi namen mojega obiska. Nič ne de, vzamen pa jutri obljubljeni knjigo.«

Slučaj je igral veliko ulogo. Kako lahko pridem na izprehodu do pravega jedra. Jaz sem bil pripravljen. Pazil bom na vsako besedo, prijatelj pa ne bo tehtal svojih besed in se gotovo izda. Malo so me sicer brigala njegova kriva pota, toda radoveden sem pa le bil, koliko resnice tiči v tem najnovejšem romanu.

Srečko si je prižgal po poti cigareto. Tobaka ni imel v zavitku, da bi jaz mogel že iz ovoja sklepati na kakovost vsebine, toda bosenski tobak to ni bil. Prečrn je bil in predebeč. Ogrski drama.

»Taka agitacija posuši popolnoma jezik in grlo. Prav nič se ne čudim, da je bilo pri nas ob času volitev vse v rožcah. Tudi sedaj sem potreben par kozarcev vina. Tu v bližini je dobra gostilna.«

»Pri lipi, meniš! Pred par dnevi sem bil tam, toda do brote gostilne nisem okusil. Dolga nizka soba...«

»Visokih dvoran ne smeš iskati na kmetih.«

»Razsvetljava slaba.«

»Preveč smo vajeni električni luči po barakah in seveda se nam zdi potem petroljka slaba.«

»Vino pod vsako kritiko.«

»Primere seveda ne vzdrži z našimi, goriškimi vini, toda drugje je vino še slabše.«

»Postrežba pomanjkljiva, ljudje celo neprijazni«.
»V drugih lokalih so ljudje naravnost odurni. Živimo v vojnem času, živimo v tujini, med tujerodci. Tako strogo zopet ne smeš biti!«

Vstopila sva. V temnem kotu sva morala čakati precej dolgo. Dva otroka sta se lovila po sobi in nista prav nič vpoštevala novodošlih gostov. Gostilničar je šel dvakrat mimo, niti zmenil se ni za naju. Gospodinja se je prizibala počasi v sobo, snela luč, da jo napolni, očisti in prižge, in komaj sedaj je nekaj zamrmrala. Nisem vedel, je-li bil pozdrav, ali vprašanje po najini zahtevi, ali psovka, namenjena nagajivima otrokoma.

Srečko je moral biti že večkrat v tej gostilni. Gospodinja je prišla takoj k njemu. Imenovala ga je celo s priimkom. Milostno mu je ponudila svojo po petroleju dišečo desnico. Ne da bi bila midva naročila, je prinesla koj liter vina na nepogrnjeno mizo.

Prijatelja skoro spoznal nisem več. Hvalil je v njeni prisotnosti vino in praznil v dokaz tej trditvi kozarce kar zaporedoma. Nato je poveličeval postrežbo in kadil na vse pretege ljubeznivi gostiteljici. Zdaj, zdaj pride z vojnim posojilom na dan, sem si mislil, a zaman sem čakal njegovih prepričevalnih prigovorov.

V tem trenutku sem se zganil. Kozarec med prsti se mi je tresel. Previdno sem ga postavil zopet na mizo, da Srečko ne opazi moje razburjenosti. Okoli matere sta se igrala njena dva otroka: deklica z ročnim koškom, deček pa s sabljico. Ti dve igrači sta mi priklicali v spomin drug prizor. Pred par dnevi. Jaz sem srkal počasi po nenapisanem receptu: vsako uro tri žlice od Srečka toli hvalisano vino. Pri sosedni mizi je sedel gostilničar. Zvijal je cigareto za cigareto ter me s tem naravnost izzival. Pred njim je ležal zavitek bosenskega tobaka. — Okrogla zaponka je bila magnet, ki je pritegovala vsakega kadilca, posebno pa kadilca brez tobaka.

Takoj sem si bil na jasnem. Ogledal sem si pazljivo prijateljevo simpatijo. Pravilne poteze, obraz še precej lep, koket-

nò zavezana ruta je le na pol pokrivala polno plavolaso kito. V ostalem pa posebljena »maščobna centrala«.

Njena prijaznost nasproti mojemu prijatelju je bila torej umljiva. Jezilo me je le dejstvo, da sem igral pri celi tej zadevi nehvaležno ulogo slona. Čemu me je sploh vabil s sabo, ko bi lahko sam užival srečo njene bližine? Vino je tudi sam plačal, pa kar s stotakom. Se je-li hotel ponašati s tem? Prstana tudi ni imel na roki.

Celo pot domov grede in še doma sem razmišljal o prijateljevih krivih potih. Naj mu-li razodenem, da poznam vse njegove skrivnosti? Ne! To je vsekako njegova privatna zadeva, ki mene nič ne briga. Kako naj zatrjujem nesrečni gospe še nadalje prijateljevo nedolžnost in njeno zmoto, ko me pa lahko izda najmanjša kretnja njenim bistrim pogledom? V hišo ne grem, pa je! Nekam čudno bo to, ker smo sosedje. Odslej sem prehlajen, nikamor ne pojdem! Da sem moral pasti v prijateljevo stanovanje ravno v času, ko je bila prepuščena njegova žena svoji boli, iz katere se tako lahko izcimi ženska zaupljivost! Pokukal sem v roman, nadaljevanje me ne zanima, dejanje naj se razvija samo in za režiserja v žaloigrah nimam najmanjšega talenta.

Igralec sem pa le bil. Uloga prehlajenega bolnika je bila v dobrih in spretnih rokah. Tako sem se vživel vanjo, da sem začel celo pokašljevati. Prijateljeva soproga mi je poslala po služkinji lipovega čaja in mi priporočila potenje, da se me ne loti pljučnica. Srečko sam mi je pa prinesel tri romane.

Minilo je par dni. Romane sem prečital. Iz sosesčine nisem dobil nobenih vesti, vsled česar ni šlo z mojim prehladom ne naprej, ne nazaj. Četudi mi je ugajalo kuhano vino, gorak čaj, zaželel sem si slednjič vendarle gostilniškega zraka in kavarniškega dima.

Prijatelj me je prišel obiskovat.

»Vabim te drevi k sebi. God obhajamo moje žene. Par buteljki in nekaj prigrizka. Zate je že prostor pripravljen blizu

štedilnika. Upam, da ti je že odleglo. Videti si danes lepše barve, tudi oči nimaš več tako zalitih. Le pridi!«

Z vzrokom je na mah odpadla tudi moja bolezen. Zakonski spor je torej poravnán. Kako? Vrag vedi! Zavriskal bi bil samega veselja, toda prijatelj ni smel vedeti, da mi je pregnal sugestivnim potom ves prehlad.

»Nekoliko bolje mi je na vsak način,« sem lagal, »po konsilu mi je dišala celo prva cigareta po tolikem času. Če se bolezen ne poslabša, pridem! Hvala za vabilo!«

Večerja, vino, cigarete so kar vidno delale čudeže. Pri štedilniku mi je postalo celo prevroče. Zadovoljen sem bil, gospa vesela, Srečko razposajen.

»Uganite, kaj mi je prinesel moj mož v dar?« me je vprašala gospa in pogledala presrečna svojega Srečka.

»Moderno bluzo, nov klobuk, svilen dežnik?«

»Ne, ne, en kilogram slanine mi je prinesel.« Gospa je vstala, vzela s police krožnik, in ga postavila na mizo. Vsi trlje smo občudovali slanino. Bila je tri prste debela, bela kakor sneg z rožnato plastjo v sredini. Koža je bila precej debela in dobro posoljena.

»Vi drugi imate karte, jaz imam pa postrani klobuk in dobim slanino brez njih. Naj vama povem, kako sem prišel do slanine! Pred približno enim mesecem sem prišel v gostilno, kjer sva zadnjič pila vino, če se še spominjaš. Bil sem sam. V pogovoru z gospodinja sem zvedel, da so klali prejšnji dan prašiče. Priporočil sem se za par kilogramov slanine. Gospodinja mi je obljubila pet kilogramov. Pomislita: pet kilogramov v tem času in še v barakah! Vsak večer in, če sem mogel, tudi popoldne sem zahajal v krčmo. Vino mi sicer ni ugajalo, a žrtvoval sem se. Da ne ugame ženka mojih misli, — svojih tajnosti ne znam dobro prikrivati, — sem bil le malo doma. Črez teden dni opomnim gospo na dano mi obljubo. »Nisem pozabila, štiri kilograme že dobite!« Prinesel sem otrokoma igrač. Vsak dan sem vozil nove goste v neznatno vaško krčmo, plačeval jim,

samo da ne zabi gospa name. Zopet sem priklical gospe obljubo v spomin. »Obljuba mi je sveta! Na vsak način dobite tri kilograme!« God se je bližal. Segel sem po skrajnem sredstvu. Podaril sem gostilničarju bosenski tobak. Težka, verjeml mi, prijatelj, mi je bila ločitev od njega. Rajši sem sam kadl ogrško travo in bukovo listje. Poprašal sem po slanini. »Črez tri dni dobite lep kos, dva kilograma je bosta!« V teh dneh sem pil na žive in mrtve. Sreča, da je bilo vino krščeno, najbrže celo dvakrat pri kmetu in v gostilniški kleti, kakor da bi en krst ne zadostoval. In danes sem dobil končno reci in piši: en kilogram slanine. Da se slanina tako naglo topi, nisem vedel. Ako računam pijače, igrače (račune sem hranil radi kontrole), tobak in slanino, sem zapravlil celega prašiča, ponos treh velikih far, iz mirnih časov.«

»Prihodnjič prepusti rajši meni kuhinjske posle, denar gotovo prihraniš! Za par metrov skačkanih čipk, za par navadnih monogramov na rute ali sploh za kako drugo ročno delo si upam tudi jaz dobiti slanino brez kart v sedanjem času pri katerikoli kmetici.«

»Ob enem se izogneš ločitvi zakona in ohraniš prijatelja pri najboljšem zdravju!« sem dodal v mislih, pogledal gospo in opazil, da se popolnoma strinja z mojimi mislimi.

ELEKTROKEPHALE.

Prostorna soba. Ob stenah je stalo več omar s steklenimi vrati, skoz katera so se videli najrazličnejši fizikalni aparati. Taki predmeti so ležali razmetani tudi povsod po sobi, po postelji, po stoli, po tleh in pričali na prvi pogled, da služi soba pridnemu in vestnemu fiziku kot laboratorij.

Pridnosti in vestnosti ni mogel nihče odrekati učenjaku Breskvarju. Celo njegovi nasprotniki so spoštljivo govorili o njegovih zmožnostih in se mu odkrivali, kadarkoli so ga srečali na ulici.

Nepremično zroč v tla, kakor bi pazil, da stopi res na vsako drugo desko zamazanega poda, je stopal Breskvar, odet v črno haljo, gori in doli po sobi. Po glavi so mu pa rojile najrazličnejše misli.

Po dveletnem trudapolnem delu se mu je izum vendarte posrečil. Posrečil? Ali ni bil izum plod njegovega talenta? Sam bi si ne znal točno odgovoriti na to, zato je pa Breskvar rad privoščil sreči njeno sodelovanje, da si jo tesneje prikuje k svoji usodi.

Na dolgi mizi med obema oknoma je stala njegova iznajdba. Z imenom Elektrokephale, električna glava, jo je krstil. S tem aparatom je lahko gledal izumitelj okrog vogla, poslušal, kar se je tam govorilo in sprejemal vonje dotičnega kraja. Aparat ni bil velik, a vendar so z njegovo pomočjo uživale oči, ušesa in nos. Vse to potom posebnih električnih žarkov. Ta aparat te je napravil takorekoč nevidnega, stopil si v vsako družbo, slišal vse, ne da bi se tega zavedale navzoče osebe.

Predpoldne je bil napravil Breskvar svoje prve poskuse. Zaklenil je vrata, zaprl hermetično veternice, spustil neprodirne zavese, da je vladala popolna tema v sobi, spravil s posebno vzmetjo mali stojček v neslišen tir, naravnal žarke, vpoštevajoč njihovo jakost in daljavo do zaželjenega cilja, in že se je prikazala pred njim slika, čedna in točna: vrt pri »Unionu«. Videl je prijatelje, sedeče okrog mize. V nos mu je udaril tobakov dim — prijatelj Milan je kakor vedno kadir albanski tobak, Peter pa običajno listje iz dunajske šume — Iz kuhinje sem se je pa pomešal med tobačne duhove duh po svežem golažu.

»Dober je bil golaž! Drag je, a tolažim se s tem, da bomo v najkrajšem času jedli novo jed, ki bo vsebovala vse hranilne snovi in bo po ceni. Breskvar izumlja tako stvar, vsaj enkrat se je izrazil o neki epohalni iznajdbi.«

»Le pustí Breskvarja pri miru! On ima pač svoje vesele. Dober fant je, a za sedanjo dobo je prišel prezgodaj ali pa prepozno na svet. Futurist, ki prisega na edinega preobrazitelja celega sveta — elektriko; alhimist, ki veruje v kamen modrijanov!«

»Da, da! Človek res ne ve, kje končuje inteligenca in kje začenja norost!«

Dovolj! Zopet je zavladata v Breskvarjevi sobi tema. Slika je izginila. To so bili torej njegovi prijatelji, ki so mu večkrat, in to še pred nedavnim časom, dajali poguma, bodrili ga k vztrajnosti in mu zabičevali, naj se ne da pobiti od slučajnih neuspehov! Solza mu je silila v oko, a energična kretnja njegovega kazalca ji ni dovolila iztopa.

Pritisk na vzmet in nova slika se je prikazala. Znana mu soba. Duh po vijolicah, izvirajoč iz predvojnega toaletnega mila. Pri mizi je sedela njegova Milica in pisala pismo. Gotovo njemu, svojemu zaročencu. Vabila ga je najbrž na sestanek. Toda ne!

»Dragi mi Oskar! Srce moje! Zakaj nisi pri meni, da bi ti izpila oči in Ti odgriznila ušesa. Bojim se vedno, da pozabiš name. Brez Tvoje ljubezni mi bo zakon z mojim zaročencem dolgočasen, pust, brez poleta....«

Škrk! Stroj se je ustavil. Kdo neki mora biti ta Oskar? En Oskar je njen bratranec, sedaj pri vojakih, drugi Oskar je uradnik pri pošti. Kdo naj še nadalje o tem razmišlja? Ali ne zadostuje, da on, Breskvar, Miličen zaročenec, ni Oskar?

Druga solza mu je silila v oko in ni je oviral na njeni poti. Odprl je okna in stopal neprenehoma po sobi. Kaj kosilo! Kdo bo jedel v takih trenutkih?

Bil je na vrhuncu. Parkrat je že mislil razbiti svoj aparat. Bo-li ta njegov izum sejal samo nesrečo in žel uničene eksistence? Prevara je tako lepa, samo vedeti ne smeš ničesar o njej. Da ni bilo električne glave, bi imel še prijatelje, bi imel še zvesto nevesto!

Toda ne! Ljudstvo, posamezniki se morajo poboljšati. Svoje besede, svoja dejanja naj uredi tako, kakor jim velewa čast. Iz strahu, da ga opazuje z aparatom znana ali neznaná oseba, postane človek boljši. Vse bolezni, na katerih boleha človeška družba, bo ozdravil ta aparat.

Lahko se pa vda človeštvo hinavščini. Vsi postanejo igralci, saj aparat ne prodre v notranjost, ne vidi v srca.

In zopet je pretehtal Breskvar vse razloge, ki so govorili proti aparatu in za aparat. Eh kaj! Isto je kakor z dinamitom, koristil bo človeštvu v veliki meri, a škodoval mu bo približno enako. Ta zaključek ga je nekoliko potolažil in sedel je utrujen na stol.

Še en poskus! Zopet je bila tema v sobi. Brez pravega cilja je izpustil Breskvar svoje žarke in šli so. Zanje ni bilo ovir. Le dalje, naprej, naprej!

Prikazala se je slika. Čista, točna kakor prvi dve. Fizikalen kabinet, v njem profesor. Pri mizi sedi in piše. Pred njim koščki razbitega stroja. Kaj neki piše?

»Spoštovani in neznani mi gospod izumitelj! Davi sem opazoval s pomočjo svojega aparata Vaš izum. Ta je enostavnejši in popolnejši od mojega. Moj aparat se je imenoval Elektro-ophthalmos, električno oko. Se je imenoval, pravim, ker ga ni več, razbil sem ga kmalu potem. Pred mano leže še njegovi ostanki. Vi ste električnemu očesu pridružili še električno uho in električen nos in tako ustvarili električno glavo. Čestitam Vam k temu uspehu! Prepričan sem, da boste še danes prebrali to moje pismo. Zastonj sem se ubijal celo leto, Vi ste me prekosili. Moj španski ponos — jaz sem namreč profesor fizike na madridski tehniki — ne prenese tega. Zato sprejmete zadnji pozdrav...« in profesor je telebnil na tla. Srce mu je bilo počito.

Dolgo je gledal Breskvar ta prizor. Tožilo se mu je po neznancu, toda istočasno ga je prešinilo nekaako zadoščenje, zmagoslavje. Spoznal je, da je njegov izum nadkrilil vsa njegova pričakovanja, saj so njegovi žarki na poti iz Španije preložili španski izvirnik na slovenski jezik. Da bi bil pisal španski profesor slovensko pismo, je bilo pač izključno!

Dušilo je Breskvarja. Odprl je okni na široko, da je prthajal v sobo sveži zrak, ki mu ga ni bilo nikdar dovolj. Na čelu so se mu pojavile znojne kapljice. Obrisal jih je z rokavom svoje halje.

Kaj sedaj? Ali naj izroči izum javnosti? Da napravi lastnike resrečne, kakor je napravil njega, ko mu je pobral v par trenutkih prijatelje in nevesto? Njegovo strto srce in počeno srce španskega učenjaka sta bila prva uspeha novega izuma. Ni-li bilo to slabo znamenje? Se-li ne drži izuma že prokletstvo, srčna kri? Bodo-li odtehtala dobra dela take in enake nesreče?

A Breskvar se je spomnil prečutih noči, spomnil se je, kako si je belil glavo noč in dan, kako se je potil, kako je prezebal v svoji delavnici, in zdaj naj bi bil ves njegov trud zaman? Ne, in stokrat ne! Prijatelji in nevesta naj se zavedajo svoje krivice! To bođi edino njegovo zadoščenje!

In sedel je k mizi, in začel pisati pisma. V njih je na kratko pojasnil pomen svojega aparata in ponudil svojo iznajdbo vsem ministrstvom.

Dolgo je čakal odgovorov. Skoro vsa ministrstva so odklonila končno njegovo ponudbo, edino le ministrstvo za ljudsko prehrano jo je sprejelo. To pa ne morda radi tega, da bi s pomočjo novega aparata dognalo, kdo skriva živež, kdo ga koplči, kdo strada in kdo se masti na račun drugih ljudi. Ne! Ministrstvu je ugajalo dejstvo, da nima aparat ne ust, ne želodca, zato je pa tudi takoj naročilo posebnemu izvedencu, naj poskuša odstraniti take nepotrebne stvari kakor so usta in želodec po možnosti tudi pri vseh potrebnih državljanih. Če deluje tak stroj brez ust in brez želodca, zakaj bi ne sledil temu zgledu vsak državljan?!

Vsebina.

	Stran
Bacilus eloquentiae	3
Agentitis	17
Na svetovni razstavi	24
Zmota nad zmoto	33
Samum	39
Žlahtomanija	51
Ljudski glas -- božji glas	58
Do slave	65
Na krivih potih	79
Elektrokephale	88

